

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

32E JAARGANG

WOENSDAG 31 DECEMBER 1947

No. 1599

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. W. Lambers; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries;
J. H. Lubbers (Redacteur-Secretaris).

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;
F. Versichelen.

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro: 8408.
Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam.
Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Econo-
mie, 14, Universiteitstraat, Gent.
Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam-W.
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26* per jaar,
voor België/Luxemburg f 28 per jaar, te voldoen door storting van de
tegenwaarde in francs bij de Banque de Commerce te Brussel. Overzeese
gebiedsdelen (per zeepost) en overige landen f 28 per jaar. Abonnemen-
ten kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per
ultimo van het halenderjaar.

Aangetehende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzee-
dijk, Rotterdam (W.).

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de
Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 6).

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	1043
Sommaires, summaries	1043
Concentratie in het hypotheekbankbedrijf door Prof. Mr F. de Vries	1044
De monetaire en financiële tegenstellingen binnen een federa- tief Indonesië door Mr D. J. Hulshoff Pol	1047
De heffing op petroleumproducten in het kader van de Benelux door E. C. Wassenaar	1048
De 67e Conseil-vorgadering der Internationale Kamer van Koop- handel door Dr E. D. de Meester	1050
Aantekeningen:	
Enkele aspecten van de aardolievoorziening der wereld door Dr F. J. Weale	1052
Monetaire sanering in Duitsland als internationaal probleem	1053
Internationale notities:	
België's dollarmoeligheden	1053
Prijsbeheersing in de Verenigde Staten?	1054
Het Britse schadeverzekeringsbedrijf	1054
Korte berichten	1054
Mededelingen:	
Mededeling van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland	1055
Ontvangen boeken en brochures	1055
Geld- en kapitaalmarkt	1055
Statistieken:	
Bankstaten	0056
Stand van 's Rijks Kas	1057
Verkeer en vervoer in Nederland	1058
Werkloosheid in Nederland	1059
Indexcijfers van lonen volgens regelingen in Nederland	1059
Maandcijfers van de grote banken in Nederland	1059
Goudproductie	1059
Kapitaalbeweging van Nederland naar de Verenigde Staten sinds begin 1935	1059
Inloggingen en terugbetalingen op particuliere spaarboekjes bij de Algemeene Spaar- en Lijfrentekas in België	1059

DEZER DAGEN

ging de „Willem Ruys” in Indië spelevaren. Doch slechts kortstondig en ternauwernood ter verpozing. Aan boord waren Nederlandse ministers en delegatieleden, evenals leden van de Commissie voor Goede Diensten. Informele besprekingen werden gehouden over de voorstellen dier Commissie, die zo gaarne vóór het nieuwe jaar het bevel „staakt het vuren” nog eens zag uitgevaardigd.

Voor 90 pCt is de Nederlandse Regering het met die voorstellen eens; de Republikeinse stemt blijkbaar niet procentueel, doch principieel in. Maar elk van beiden wil nog iets wijzigen. Economisten weten, dat verschuivingen het ontbreken van evenwicht inhouden.

Dit schetst volledig het einde van 1947. Rust, zij het kortstondig, is de eerste wens. De tweede, dat de jaarwisseling voor één keer van oud zeer nieuw leven zal maken. Voorlopig echter gaat het oude nieuws door.

Frankrijk moet voor 1 Januari een budget hebben, nieuw of zo goed als nieuw. De Minister van Financiën heeft voorstellen gedaan, die de dagdromen van één deflationist zouden verwezenlijken. Voorlopig hebben de Kamerleden, die ook aan hun positie na de waarschijnlijke verkiezingen in 1948 moeten denken, deze teruggebracht tot bezuinigingen op de overheidsuitgaven, immers het algemeen belang.

Italië heeft een nieuwe constitutie, naar oud-democratisch formulier, met twee Kamers. De Italiaanse Republiek is haar officieel bestaan begonnen. Voorlopig hebben de Communisten en linkse Socialisten een front gevormd voor volksdemocratische beginselen.

China heeft per 1 Januari een nieuwe grondwet, ook uit het democratisch modellenboek. Voordat zij echter vóór geheel China kan gelden, zullen nog drastische troepenverplaatsingen met bijbehorende activiteit nodig zijn. Voorlopig is de centrale Regering niet verder dan de tegenaanval.

Griekenland vertoont sinds Kerstmis hetzelfde beeld. Een tegenregering is gevormd, de gevechten zijn in volle gang. Voorlopig gaat de Balkancommissie een onderzoek instellen en doen de grote Staten, of zij van niets weten.

Palestina is nog niet aan zelfstandige regeringen, met eventuele contragewichten, toe. Het verdelingsplan bestaat nog slechts op papier. De reële begeleidingsverschijnselen, onderlinge oorlog, zijn echter reeds verwezenlijkt. Zoals zij ook aanwezig blijken bij een verdeling, die zelfs volgens de gestelde regel is verlopen, die van het voormalig Brits-Indië. Voorlopig blijft Wallace, de vroegere vice-president van de Verenigde Staten, „in tune with our time's” nu hij voor het presidentschap een scheuring in de democratische partij tracht te bereiken.

Het collectivum staat op losse schroeven. Doch Nederland kent zijn troost: prijsverlagingen zijn aangekondigd van schoensmeer en bleekwater, met één cent; in het bijzonder echter van aspirine en eau de cologne, hoofdpijnerende middelen. Zo moge elke Nederlander zich in 1948 bevinden in de positie, die Samuel Pepys in 1668 noteerde in zijn befaamde „Diary”: „with my head busy, but my heart at very good ease”.

Maakte U reeds kennis met

Dit documentatiesysteem kwam tot stand op initiatief van het Ministerie van Financiën en de Hoofdgroep Banken en omvat de volgende rubrieken:

1. Geld-, Bank-, Beurs- en Verzekeringswezen,
2. Betalingsverkeer met het Buitenland,
3. Financiering van het Bestuursapparaat,
4. Financiële Maatregelen tot Rechtsherstel,
5. Overige Financiële Maatregelen met economische en/of sociale doelstelling.

Rubriek 2 is reeds compleet en van Rubriek 1 is gereed het gedeelte Blokkerings- en Deblokkeringsvoorschriften. De andere rubrieken volgen zeer binnenkort.

Een losbladig systeem, dat door dagelijkse aanvullingen voortdurend up-to-date wordt gehouden.

Vraagt het uitvoerig prospectus of een zending ter inzage aan:

N.V. Maatschappij voor Bedrijfswetenschappelijke Uitgaven

Waldeck Pyramontlaan 25, Amsterdam-Z. Telef. 93046

40ste publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut

Dr J. H. van Stuijvenberg

Enkele economische aspecten van de kersenteelt in Nederland

Prijs f 6.-*

(Prijs voor leden en donateurs van het Nederlandsch Economisch Instituut f 4.50)

★

Verkrijgbaar in de boekhandel en bij de uitgevers
DE ERVEN F. BOHN N.V. — HAARLEM

„HOLLANDIA”

HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN N.V.

HOOFDKANTOOR TE
VLAARDINGEN

N.V. BRONSWERK

Huygen & Wessel — Becht & Dyserinck

**VERWARMING, VENTILATIE, LUCHTBEHANDELING,
PIJPLEIDINGEN**

Amersfoort, Amsterdam, Rotterdam, Apeldoorn, Leeuwarden, Sittard,
Vlissingen

Vermogensheffingen

Objectieve en deskundige voorlichting aan bedrijven en particulieren die een deel van hun vermogen moeten vrijmaken voor betaling der komende heffingen, verstrekt de

Naaml. Venn.

Hollandsche Belegging- en Beheer-Mij.

Anno 1930

Keizersgracht 706 — Amsterdam C

Commissarissen:

Prof. Ir. I. P. de Vooy;

Drs. J. H. Gispen;

Mr. J. E. Scholtens.

Directie:

Gerlof Verwey;

Dr. F. Ph. Groeneveld;

A. C. Leeuwenburgh.

**ROTTERDAMSCH
BANK**

225 VESTIGINGEN
IN NEDERLAND

SPECIALE
AFDEELINGEN

VOOR
PARTICULIEREN

Behandeling van alle
bankzaken

* * *

Bezorging van alle
assurantiën.

R. MEES & ZOONEN

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

AMSTERDAM - ROTTERDAM - 'S-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

**N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE**

Boekelo • Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

*Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.*

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij

H. A. M. Roelants

Schiedam

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Prof. Mr F. de Vries, Concentratie in het hypotheekbankbedrijf.

Gedurende een tiental jaren valt in het hypotheekbankbedrijf een concentratiebeweging waar te nemen. Zelfs wanneer in de toekomst het hypotheekbankbedrijf weer een omvang als omstreeks 1930 zou verkrijgen, behoeft men het slinken van het aantal hypotheekbanken niet te betreuren. Er bestaat momenteel onzekerheid over het bevolkingsaantal, dat Nederland in de toekomst kan herbergen, over het toekomstig welvaartspeil, over de toekomstige beweging van woningprijzen en huren. Van belang zijn voorts de stijging van de onkosten van het hypotheekbankbedrijf, de steeds grotere betekenis van omvangrijke bouwobjecten en andere vraagstukken op het gebied van de organisatie van bouw en financiering van woningen. In de toekomst zal er slechts plaats zijn voor een beperkt aantal grote hypotheekbanken, die over een bekwame leiding, een efficiënte organisatie en krachtige reserves beschikken.

Mr D. J. Hulshoff Pol, De monetaire en financiële tegenstellingen binnen een federatief Indonesië.

Ten aanzien van de economische tegenstellingen binnen een federatief Indonesië kwam in een vorig artikel reeds ter sprake, dat Nederland in de Archipel een zekere invloed dient te behouden om de verschillen zoveel mogelijk te overbruggen. Dit is ook het geval met betrekking tot monetaire en financiële aangelegenheden; ook op dit gebied bestaan in Indonesië allerlei middelpuntvliedende krachten. Schr. gaat dit na voor: de verdeling der uit export beschikbaar komende deviezen, de geldpolitiek in het algemeen en de conjunctuurpolitiek in het bijzonder, de algemene begrotingspolitiek en de verdeling van de uitgaven en de inkomsten der Overheid.

E. C. Wassenaar, De heffing op petroleumproducten in het kader van de Benelux.

Op 1 Januari 1948 zullen België, Nederland en Luxemburg één gemeenschappelijk tarief van invoerrechten kennen. Dit betekent, wat petroleumproducten betreft, niet, dat in de drie landen ook de totale heffingen op deze producten gelijk zullen zijn; krachtens de bepalingen der overeenkomst blijven de bestaande accijnzen en andere heffingen van kracht. Het verschil in totaalrechten tussen België/Luxemburg enerzijds en Nederland anderzijds betreft zowel het aantal heffingen als de hoogte daarvan; er is voorts ook verschil bij de vrijstellingen. Berekening leert, dat benzine-auto's in België veel zwaarder zijn belast dan in Nederland, doch dat in Nederland diesel-auto's veel zwaarder zijn belast dan benzine-auto's. Er zal nog een moeizame weg moeten worden afgelegd, voordat de belastingdruk in beide landen gelijk is.

Dr E. D. de Meester, De 67e Conseil-vergadering der Internationale Kamer van Koophandel.

Deze te Parijs gehouden vergadering stond geheel in het teken van de huidige economische wereldcrisis. Over de acute noodtoestand, waarin Europa verkeert, werd een resolutie aangenomen. Hierin geeft de Kamer o.a. te verstaan, dat zij de politieke scheidingslijn, die door Europa loopt, in hoge mate betreurt, omdat het herstel hierdoor wordt geremd en meer hulp van buitenaf nodig wordt. Aan het werk van de Economische Commissie voor Europa der Verenigde Volkeren hecht de Kamer daarom grote waarde. Wat het ontwerp-handvest van de I.T.O. betreft, heeft de Kamer er steeds op gewezen, dat hierin onderscheid moet worden gemaakt tussen doeleinden op lange termijn en de uitzonderlijke maatregelen gedurende de overgangsperiode. De Kamer betreurt het, dat het handvest niet veel eenvoudiger is gehouden; op de duur zullen de vele uitzonderingen, die de doeleinden ervan zullen blijven doorkruisen, niet gerechtvaardigd zijn.

SOMMAIRES.

Le professeur F. de Vries, La concentration dans la branche des banques hypothécaires.

Au cours des dernières années le nombre des banques hypothécaires diminua aux Pays-Bas. Cet état de choses peut être considéré comme un élément favorable en rapport avec la restauration économique. A l'avenir il n'y aura de la place que pour un nombre restreint de banques hypothécaires disposant d'une organisation efficiente et une direction capable.

Mr D. J. Hulshoff Pol, Les contrastes monétaires et financières dans la fédération Indonésienne.

Ainsi qu'il a été signalé dans un article précédent les intérêts économiques de divers parties de l'Indonésie exigé que les Pays-Bas conservent une certaine influence à fin de conjurer le danger de désorganisation. Dans cet article l'auteur démontre qu'il en est de même des problèmes de nature monétaire et financière.

E. C. Wassenaar, Le prélèvement de droits et taxes des produits pétroliers dans les pays Benelux.

A partir du 1er Janvier 1948 les trois pays auront un tarif commun de droit d'entrée. Toutefois les prélèvements totaux des produits pétroliers accuseront encore des différences considérables.

Dr E. D. de Meester, La 67ème réunion du Conseil de la Chambre de Commerce Internationale.

Les débats du Conseil se concentrèrent entièrement sur la crise économique dans le monde d'après-guerre. En ce qui concerne le redressement économique en Europe la Chambre Internationale regrette la discorde politique entre l'Orient et l'Occident.

SUMMARIES.

Professor F. de Vries, Concentration tendencies in mortgage banking.

During recent years the number of mortgage banks in the Netherlands showed a decrease. This development may be estimated to contain favourable elements in view of the many problems of economic recovery. In the future there will only be place for a limited number of capably managed and efficiently organised mortgage banks.

Mr D. J. Hulshoff Pol, Monetary and financial contrasts within the Indonesian federation.

The separate economic interests of the different parts of Indonesia, as already outlined in a previous article, require the maintenance of a certain amount of Dutch influence to prevent the danger of economic disintegration. In this article the writer demonstrates that this is also the case with regard to monetary and financial problems.

E. C. Wassenaar, Taxes and duties on petroleum products in the Benelux countries.

From January 1st, 1948, the three countries will have a common tariff of import duties. For the time being, however, they will continue to show considerable differences in the total burden on petroleum products.

Dr E. D. de Meester, The 67th meeting of the Council of the International Chamber of Commerce.

The discussions of the Council centered entirely around the economic crisis in the postwar world. With regard to the economic recovery of Europe the International Chamber appeared to regret the division between East and West.

CONCENTRATIE IN HET HYPOTHEEKBANKBEDRIJF.

Twee fusies van hypotheekbanken vestigen opnieuw de aandacht op een ontwikkeling, die gedurende een tiental jaren in het hypotheekbankbedrijf valt waar te nemen. Twee der oudste banken, de Nationale en de Hollandsche Hypotheekbank, hebben zich verenigd, waarbij de aandelen van de Hollandsche Hypotheekbank door de Nationale worden overgenomen. Een belangrijker concentratie komt tot stand door de overneming van de Overijsselsche Hypotheekbank door de Westlandsche, die beide, in tegenstelling tot de juist genoemde banken, reeds verscheidene andere hypotheekbanken in zich hadden opgenomen. Met een bedrag van ruim f 146 miljoen aan uitstaande hypotheek heeft deze combinatie thans een grotere bedrijfsomvang bereikt dan tot dusver ooit het geval is geweest.

Het hypotheekbankbedrijf heeft lange tijd, toen de concentratietendencie zich in andere takken van het bankwezen reeds had doorgezet, aan deze beweging weerstand geboden. De hypotheekbanken zijn in ons land snel in aantal toegenomen. Ook het bedrijf is sterk gegroeid; in 1931, toen het hoogtepunt werd bereikt, stond voor meer dan een milliard gulden aan hypotheek uit. Maar slechts een klein aantal banken heeft een omvang van betekenis kunnen bereiken. De meeste zijn kleine of middelgrote bedrijven gebleven. Dit verschijnsel accentueerde zich, toen na 1931 de crisis ook in dit bedrijf haar invloed deed gevoelen. Het bedrijf slonk tot op bijna de helft van zijn vroegere omvang. Op 31 December 1945 werd met een bedrag van f 564 miljoen aan uitstaande hypotheek het dieptepunt bereikt. Geen bank ontkwam aan een belangrijke inkrimping van haar bedrijf en zo rijpte het inzicht, dat er onder deze omstandigheden minder dan ooit plaats was voor een zo groot aantal zelfstandige hypotheekbanken.

Met de oprichting van de Nationale Hypotheekbank in 1861 begint de ontwikkeling van het hypotheekbankbedrijf in Nederland. Een sterke uitbreiding doet zich dan spoedig voor. In de eerste vijf en dertig jaren (1861—1896) komen twintig banken tot stand. De meeste van deze hebben steeds een vooraanstaande plaats ingenomen. Het is opmerkelijk, dat thans alle leidende banken van de samenwerkende groepen, alsmede de nu nog afzonderlijk bestaande banken van enige betekenis, tot deze oudste banken behoren. Tien oefenen het bedrijf nog zelfstandig uit, zeven andere zijn met één van deze verenigd, twee werden door levensverzekeringmaatschappijen overgenomen, terwijl één geliquideerd werd.

Na 1896 gaat er geen jaar voorbij of er worden nieuwe hypotheekbanken opgericht, in 1899 vijf, in 1900 zelfs acht. In slechts tien jaren tijds verschijnen niet minder dan twee en dertig nieuwe banken ten tonele. Van deze heeft nog menige bank zich aanvankelijk een goede plaats weten te veroveren. Maar slechts twee, beide tot de zeer kleine banken behorende, oefenen thans nog zelfstandig het bedrijf uit. Zeven zijn of worden geliquideerd, de overige drie en twintig zijn door andere hypotheekbanken overgenomen, waarvan één door een scheepshypotheekbank.

Na 1906 treedt er eerst een pauze in. In de volgende tien jaren komt slechts één bank erbij. Maar na 1916 begint de jaarlijkse uitbreiding opnieuw. Tot 1929 wordt het aantal hypotheekbanken wederom met drie en twintig vermeerderd. Geen van deze vier en twintig banken heeft het echter ver kunnen brengen. Zes ervan bestaan nog, maar tezamen hebben zij niet meer dan f 9 miljoen aan hypotheek uitstaan. De overige achttien zijn tot liquidatie overgegaan. Het was blijkbaar voor geen der andere banken lonend één ervan over te nemen.

Ten minste zes en zeventig hypotheekbanken hebben derhalve het levenslicht aanschouwd¹⁾. Het netto resultaat van al deze vestigingen is, dat thans negentien

banken het bedrijf nog zelfstandig uitoefenen, dat acht en twintig met één van deze werden gecombineerd, dat twee door een levensverzekeringmaatschappij en één door een scheepshypotheekbank werden overgenomen, terwijl zes en twintig hypotheekbanken geliquideerd zijn of worden²⁾.

Uit deze sterke concentratie leide men echter niet af, dat nu alle overgebleven banken tot de grote bedrijven behoren. Het tegendeel is het geval. Slechts bij drie banken overtreft het bedrag aan uitstaande hypotheek vijftig miljoen gulden en er zijn in totaal maar tien banken (de 's-Gravenhaagsche en de Arnhemsche H.B., die door levensverzekeringmaatschappijen zijn overgenomen, dan nog meetellende), die een bedrag van meer dan tien miljoen gulden hebben uitstaan. Alleen de twee leidende groepen komen tot een groter bedrag dan voorheen het geval was; de Westlandsche Hypotheekbank, die ruim f 146 miljoen, en de Friesch-Groningsche/Nederlandsche Hypotheekbank, die ruim f 117 miljoen heeft uitstaan. In de dagen van de grootste omvang van het bedrijf hadden twee banken ongeveer f 90 miljoen uitstaan en waren er in totaal zes, die meer dan f 50 miljoen aan hypotheek bezaten. Thans is er naast de twee genoemde banken nog slechts één (de Utrechtsche Hypotheekbank; ik vermeld telkens alleen de leidende bank van een combinatie), die dat bedrag juist overschrijdt. Daarna volgen de Nationale Hypotheekbank met f 42 miljoen, de Rotterdamsche Hypotheekbank met f 34 miljoen, de 's-Gravenhaagsche Hypotheekbank en de Maatschappij voor Hypotheek Crediet ieder met f 32 miljoen, de Hypotheekbank voor Nederland met f 24 miljoen, de Arnhemsche en de Haarlemsche Hypotheekbank ieder met f 12 miljoen aan uitstaande hypotheek³⁾. Van de overige elf hypotheekbanken heeft de Bataafsche ruim f 8 miljoen uitstaan, terwijl de resterende tien het tezamen niet verder dan tot f 22 miljoen brengen (waarbij dan nog komt de Standaard H.B., die door een scheepshypotheekbank is overgenomen, met bijna f 3 miljoen). Bedrijfsconcentratie wil derhalve in dit geval niet zeggen, dat er alleen een klein aantal grootbedrijven overblijft. Het aantal hypotheekbanken is wel sterk geslonken en de grootste onder hen beheersen een hoger

¹⁾ Het is mogelijk, dat een enkele bank mij nog ontgaan is. Van 1914 af geeft het Jaarboekje van de Vereniging van Directeuren van Hypotheekbanken een overzicht van de hypotheekbanken, ook van die, welke niet bij de Vereniging zijn aangesloten; de laatste echter ongeregeld, zodat het mogelijk is, dat een enkele bank nooit is opgenomen, die ik ook elders niet vermeld vond. Voor de oudere geschiedenis zie men o.a. Dr D. Bos, *Uit de Geschiedenis van het Grondcrediet* (25ste Jaarverslag van de Nederlandsche H.B. 1916).

²⁾ Bij deze berekening zijn gecombineerde banken als één onderneming beschouwd, waarbij geen onderscheid werd gemaakt of de overgenomen banken al dan niet hun juridische zelfstandigheid hebben verloren. Verscheidene zijn na de overneming als afzonderlijke N.V. geliquideerd. Onder de geliquideerde banken zijn deze derhalve niet meegeteld, maar alleen die, waarvan het bedrijf geliquideerd werd en niet bij dat van een andere bank werd gevoegd.

³⁾ De volgende combinaties kwamen tot stand. Wanneer een overgenomen bank reeds andere overnam, is dat tussen haakjes achter deze vermeld.

1. Westlandsche Hypotheekbank: 1939 Zuid-Hollandsche H.B. Zuider H.B. (1933 Oranje Nassau H.B.), Intercommunale H.B.; 1943 Algemeene H.B. (1925 Nieuwe Ned. H.B.); 1941 Centrale H.B.); Amsterdamsche H.B., Residentie H.B. (1920 Nieuwe Rotterdam H.B.); 1947 Overijsselsche H.B. (1942 Stedelijke H.B. (1943 Zeeuwsche H.B. (1919 Maas H.B.))).

2. Friesch-Groningsche H.B.: 1920 Winschoter H.B.; 1937 Nederlandsche H.B. (1928 Eerste Ned. Hypotheekbriefb.); 1943 Algemeen Friesche H.B.

3. Utrechtsche H.B.: 1947 Dordrechtsche H.B.

4. Nationale H.B.: 1947 Hollandsche H.B.

5. Maatschappij v. Hyp. Crediet: 1916 Stichtische H.B.; 1917 Holl.-Geldersche H.B.; 1919 Ned. Hyp. en Pandbriefb.; 1925 Maastrichtsche H.B.; 1943 Groningsche H.B.

6. H.B. voor Nederland: 1943 Insulaire H.B.

7. Arnhemsche H.B.: 1923 Onderl. H.B. voor Nederland.

8. Haarlemsche H.B.: 1923 Rijnlandsche H.B.

Van de overgenomen banken zijn sindsdien geliquideerd of in liquidatie: de Oranje Nassau, Intercommunale, Nieuwe Ned., Centrale, Residentie, Nieuwe Rotterdam, Stedelijke, Maas, Winschoter (heeft een andere bestemming gekregen), Eerste Ned. Hyp. briefb., Stichtische, Holl.-Geldersche, Ned. Hyp. en Pandbriefb., Maastrichtsche, Insulaire, Onderl. H.B. voor Nederland en Rijnlandsche H.B.

⁴⁾ De bedragen zijn berekend per 31 December 1946. De 's-Gravenhaagsche en de Arnhemsche H.B. heb ik in dit overzicht opgenomen, daar deze, al behoren zij aan een levensverzekeringmaatschappij, overigens op dezelfde wijze als de andere hypotheekbanken zijn blijven functioneren.

percentage van het bedrijf dan eertijds het geval was, maar ondanks de fusies zijn de meeste banken kleiner dan in de tijd van hun afzonderlijk bestaan. Op 31 December 1933 beschikten de zeven grootste banken (de Nederlandsche, Rotterdamsche, Friesch-Groningsche, Utrechtsche, Nationale, Westlandsche H.B. en de Maatschappij voor Hypotheek-Crediet met hun toen weinig talrijke dochtermaatschappijen) met f 466 miljoen over 46 pCt van het gezamenlijk bedrag aan hypotheek. Deze zelfde banken, nu tot zes teruggebracht, beschikken thans, na sedertdien vijftien andere instellingen te hebben overgenomen, wel over 73 pCt van de in totaal uitstaande hypotheek, maar het absolute bedrag is, ondanks de talrijke fusies, tot f 424 miljoen teruggelopen. Van deze 73 pCt komt ruim 45 pCt voor rekening van de twee grootste combinaties. Voor de andere vier blijft dan ruim 27 pCt over, hetgeen neerkomt op f 160,5 miljoen aan hypotheek.

* *

Wijst de hierboven geschetste gang van zaken nu erop, dat wij te doen hebben met een bedrijfstak, die reeds geruime tijd in een ongezonde toestand verkeert? Als een stap in de richting van bedrijfssanering zou het dan toe te juichen zijn, dat de concentratie de laatste jaren telkens voortgang heeft gemaakt. Een ander standpunt is echter ook mogelijk. Over de wenselijkheid van het verdwijnen van de overvloed van kleine banken zal vermoedelijk weinig meningsverschil bestaan. Voor een beoordeling van de toestand in het hypotheekbankbedrijf is deze aan gelegenheid echter niet van veel belang, daar het bedrijf van deze talrijke vestigingen en opheffingen weinig schade of hinder heeft ondervonden. Maar wel zal bij menig een de vraag opkomen, of men onder de nog verse indruk van de teruggang van het bedrijf ten gevolge van crisis- en oorlogsomstandigheden niet te ver is gegaan met het combineren van hypotheekbanken, die vroeger ieder voldoende emplooi hebben gevonden en een belangrijke plaats in het bedrijf hebben ingenomen. Ware het niet beter geweest te wachten, totdat meer normale tijden ons zouden leren, in hoeverre ook hier herstel mogelijk zou zijn?

Er bestaat geen aanleiding over het hypotheekbankbedrijf een ongunstig oordeel te vellen. De grondslag van het bedrijf is in het algemeen gezond geweest en de meeste banken zijn met voldoende deskundigheid en soliditeit beheerd. Moeilijke jaren hebben ook zij doorgemaakt, maar de oorzaak daarvan was meestal gelegen in het bouwbedrijf en op de woningmarkt. Daar hebben meermalen ongezonde toestanden geheerst. Grote schommelingen en overproductie hebben zich in de woningbouw voorgedaan en aan een vooruitziende blik heeft het hier menigmaal ontbroken. Crisisverschijnselen op de markt van onroerend goed hebben uiteraard hun weerslag op het hypotheecair crediet. De daaruit ontstane moeilijkheden zijn de hypotheekbanken echter steeds zonder ernstige kleerscheuren te boven gekomen. Ook in de jaren na 1930 is dat nog het geval geweest ⁴⁾. Maar toch is er sedertdien in toenemende mate aanleiding om de vraag te stellen, of de vooruitzichten voor het hypotheekbankbedrijf zich niet hebben gewijzigd, of de tijden van snelle en gemakkelijke expansie, die het in de eerste zestig jaren van zijn bestaan heeft meegemaakt, wel zullen terugkeren.

De sterke ontwikkeling en aanvankelijke bloei van het hypotheekbankbedrijf zijn niet moeilijk te verklaren en daarmee wordt tevens de te grote neiging om telkens nieuwe banken te vestigen begrijpelijk gemaakt.

Het is voldoende bekend, dat het hypotheekbankbedrijf in Nederland een eigen type vertegenwoordigt. Zonder wettelijke dwang heeft het bedrijf zich een strenge beperking opgelegd. De hypotheekbanken bepalen zich uitsluitend tot het uitgeven van pandbrieven en het uitlenen van geld onder verband van eerste hypotheek tot ten hoog-

ste 75 pCt van de waarde van het beleende onderpand. Het maatschappelijk kapitaal, waarop in de regel slechts 10 pCt is gestort, dient allereerst als een extra waarborg voor de pandbrievenhouders, waarom ook het totaal der uitstaande pandbrieven niet groter mag zijn dan het tienvoud van het goplaatste kapitaal, soms vermeerderd met de reserves. Pandbrieven van hypotheekbanken, die zich aan deze regels hielden, konden als een veilig bezit worden aangemerkt en zodoende werd de pandbrief spoedig een gezocht beleggingsobject, waarin een belangrijk deel van het nationale vermogen — in de topjaren, gelijk we reeds zagen, ongeveer een miljard — werd belegd.

Konden de hypotheekbanken zich aldus een voldoende werkkapitaal verschaffen, anderzijds nam de gelegenheid om geld onder hypotheecair verband uit te zetten geregeld toe. De jaren na 1870, waarin het bedrijf zich ontplooid, zijn een periode geweest van snelle bevolkingsgroei, van toenemende urbanisatie en van sterk stijgende welvaart. In de jaren van 1869 tot 1930 nam de bevolking van 3,5 tot 7,9 miljoen zielen toe. Sterker nog groeiden de grote steden; de drie grootste gemeenten zagen in die jaren hun inwoners van 471.000 (of 13 pCt der totale bevolking) tot 1,8 miljoen (of 22 pCt der bevolking) toenemen. Hogere welvaart deed tevens hogere eisen aan de woongelegenheden stellen. Een voortdurende vraag naar hypotheecair crediet deed zich derhalve voor om deze omvangrijke woningbouw te kunnen financieren. Het waren daarbij vooral de grote steden, waar de hypotheekbanken hun arbeidsveld zochten en vonden. Tengevolge van tijdelijke overproductie in de woningbouw stonden soms vele woningen leeg en ontstond er een druk op prijzen en huren, waaruit ook menigmaal voor de hypotheekbanken verliezen voortvloeiden. Maar ondanks deze inzinkingen is toch de hoofdlijn van de ontwikkeling in de jaren van 1870 tot 1930 die van een voortdurende stijging: van bevolkingsaantal, van welvaart, van woningprijzen en huren. Een hypotheekbank, die sterk genoeg stond om geduld te kunnen oefenen en bij de keuze van haar onderpanden voldoende omzichtigheid betrachtte, kon dus de gevolgen van een tijdelijke inzinking van de woningmarkt spoedig weer te boven komen. De marge tussen hypotheek- en pandbriefrente — de voornaamste winstbron van de hypotheekbanken — vertoonde ook wel vrij grote schommelingen, maar was toch meestal voldoende om over het kleine bedrag van het gestorte kapitaal een zeer bevredigend dividend uit te keren en aan de bestuurders van de bank een niet te karige beloning toe te kennen. Het is echter de vraag, of daarnaast wel steeds voldoende aandacht aan de reservering is besteed. De politiek der banken loopt in dit opzicht belangrijk uiteen. Wel zijn de reserves in verhouding tot het geplaatste kapitaal bij geen van hen laag te noemen. Maar veel beslissender is hun verhouding tot de geplaatste pandbrieven of de uitstaande hypotheek. Bij sommige banken moge ook dit percentage bevredigend zijn geweest, voor de bedrijfstak als geheel genomen was het anders gesteld; ten tijde van de grootste omvang van bedrijf bedroegen de gezamenlijke reserves nog geen 4 pCt van het totale bedrag aan uitstaande hypotheek. Sedertdien is de verhouding verbeterd, voornamelijk vanwege de daling van de uitstaande hypotheek, terwijl de reserves nog bleven stijgen, zodat thans het percentage bijna tien bedraagt. Verschillende banken blijven uiteraard beneden dit gemiddelde, terwijl andere het overtreffen. Men kan betogen, dat achteraf bezien de reserves tot dusver voldoende zijn gebleken, maar voor menige bank zijn de te kleine reserves toch een bron van zwakte geweest.

Het is begrijpelijk, dat het hypotheekbankbedrijf op velen, die de boven geschetste ontwikkelingsgang voor ogen stond, een sterke aantrekkingskracht uitoefende en dat men telkens weer beproefde zich een plaats in het bedrijf te veroveren. De hypotheekbanken zijn niet de enige en ook niet de voornaamste geldgevers op de hypotheekmarkt. Het merendeel der hypotheek komt voor

⁴⁾ Men zie over deze periode het artikel van Th. Ligthart: „De Nederlandsche Hypotheekbanken in crisis- en oorlogstijd”, De Economist 1946, blz. 351.

rekening van particulieren en van institutionele beleggers. Zou het nu niet mogelijk zijn het relatieve aandeel daarin van de hypotheekbanken speciaal ten koste van de eerste groep uit te breiden of ten minste een aandeel te verkrijgen in de toenemende stroom van naar de banken vloeiende hypotheeken? Bovenstaand overzicht toont voldoende aan, dat men beide mogelijkheden heeft overschat. Geen van de vestigingen der laatste veertig jaren is gemotiveerd gebleken en voor menige daaraan voorafgaande vestiging geldt hetzelfde. De hypotheekmarkt valt in enige sectoren uiteen en de afbakening van het terrein van de verschillende categorieën geldgevers wordt mede bepaald door factoren, die niet naar willekeur zijn te wijzigen⁵⁾. Evenmin bleken er naast de reeds bestaande hypotheekbanken nog onbezette plaatsen te zijn. De belegger had reeds ruimschoots keuze tussen verschillende pandbrieven en de bezitter van een goed onderpand viel het niet moeilijk een geldgever te vinden. Vaak is het voor de hypotheekbanken moeilijker geweest een goede belegging voor hun gelden te vinden dan pandbrieven te plaatsen. Zo bleef het werkterrein van de nieuw gestichte banken beperkt tot de kleine kring van relaties van oprichters en bestuurders. Toen de inkrimping van het bedrijf begon, werd hun positie steeds moeilijker, zodat het voor de hand lag, dat zij, die niet sterk genoeg stonden om met voordeel te worden overgenomen, de weg der liquidatie opgingen. Er bestaat weinig grond voor de verwachting, dat er voor de elf kleine banken, die nog in bedrijf zijn, in de toekomst méér uitzicht op groei zal zijn. Overneming door andere banken of een onderlinge concentratie zal slechts mogelijk zijn, wanneer de persoonlijke belangen van bestuurders en aandeelhouders in belangrijke mate terzijde worden gesteld, maar ook dan zal het overwegend lokale karakter van de meeste van deze banken vermoedelijk nog aan een fusie in de weg staan. Nieuwe liquidaties kunnen dan worden verwacht. Het is mogelijk, dat sommige in stand blijven, wanneer de directie als nevenbedrijf wordt waargenomen. Het verschil met een groep particulieren, die gezamenlijk hypotheek verlenen, is dan niet groot. Voor de gang van zaken in het hypotheekbankbedrijf is noch het een noch het ander van veel betekenis.

Voor de verdere ontwikkeling van het hypotheekbankbedrijf komt het derhalve aan op de acht of (wanneer men de twee in handen van levensverzekeringmaatschappijen meetelt) tien grotere banken, die als resultaat van de concentratie, die zich voltrokken heeft, zijn overgebleven. Het zou onjuist zijn, de oorzaak van deze beweging uitsluitend te willen zoeken in de inkrimping van het bedrijf, die crisis en oorlog hebben bewerkstelligd. Ware dit het enige motief geweest, dan zou men aan de juistheid van een zo vergaande concentratie mogen twijfelen. De verwachting zou dan gerechtvaardigd zijn, dat de hypotheekbanken hun oude positie zouden kunnen hernemen, zodra de grote liquiditeit in het zakenleven, die tot de aflossing van zo vele hypotheeken heeft geleid, bij voortgaand herstel weer voor een toenemende vraag naar crediet plaats zou maken. Herwinning van de vroegere omvang van het bedrijf zal echter voor de meeste hypotheekbanken niet voldoende zijn. Er zijn verschillende redenen, die er voor pleiten, dat een grotere omvang wenselijk is, een omvang, zoals in de bloeitijd door slechts enkele der grootste banken werd bereikt — een f 60 tot 100 miljoen aan uitstaande hypotheeken derhalve — maar die nu als normaal moet worden beschouwd. Is dat het geval, dan zal de thans in een langzaam tempo begonnen uitbreiding van de uitstaande hypotheeken veel verdere voortgang moeten hebben, zullen de overgebleven banken zich zonder verdere concentratie kunnen handhaven. Daaruit volgt derhalve ook, dat zelfs wanneer het hypotheekbankbedrijf weer een omvang zou verkrijgen als in de jaren omstreeks 1930,

men niet erover zou behoeven te treuren, dat slechts het huidige aantal hypotheekbanken is overgebleven.

Het hypotheekbankbedrijf heeft, gelijk wij zagen, zijn voedingsbodem gevonden in de gunstige economische omstandigheden, die hun stempel hebben gedrukt op de periode van een dertigtal jaren vóór en na de eeuwwisseling.

Op de terugkeer van een dergelijke tijd van snelle en gestadige vooruitgang valt geen staat te maken. Wij leven thans in een wereld vol van onzekerheid. Ondanks het uitzonderlijke demographische beeld, dat ons land vertoont, heerst er onzekerheid omtrent het bevolkingsaantal, dat ons land in de toekomst zal kunnen herbergen. Evenzeer verkeren wij in het ongewisse aangaande het welvaartspeil, dat weer bereikt zal kunnen worden, en dus ook aangaande de eisen, die ons volk aan zijn behuizing zal kunnen stellen. Een duidelijk inzicht zal wel niemand hebben in de toekomstige beweging van woningprijzen en huren — afhankelijk mede van een nog onzekere regeringspolitiek — en we weten evenmin, langs welke wegen en met welke schokken we uit de impasse, waarin we in dit opzicht zijn geraakt, zullen kunnen komen. Wie direct of indirect met deze vraagstukken zal te maken hebben, vindt dus geen gemakkelijke taak voor zich liggen. Daarbij past weinig meer het oude type van hypotheekbank, een rustig bedrijf, dat bij een bescheiden omvang een goed bestaan opleverde, waar voorzichtigheid de voornaamste leefregel was en dat een vrij passieve houding toeliet.

Reeds de sterke stijging van de onkosten maakt een grotere omvang van het bedrijf nodig. In tegenstelling tot vele andere bedrijven houdt de winstmarge hier geen verband met de beweging van het algemene prijsniveau. Het verschil toch tussen hypotheek- en pandbriefrente staat niet onder invloed daarvan. De toenemende onkosten zullen dus moeten worden goedge maakt door een veel grotere omzet en door een goedkopere organisatie, m.a.w. door concentratie van het bedrijf.

Van meer betekenis is een andere factor, die niet van conjuncturele aard is. Reeds geruime tijd valt een geleidelijke wijziging in de samenstelling van de onderpanden bij de hypotheekbanken waar te nemen en wel in deze zin, dat de grote posten meer het overwicht verkrijgen. Dit verschijnsel hangt samen met een verandering, zowel in de bouw als in de exploitatie der woningen, in het bijzonder in de grote steden. Technische en andere redenen bevorderen de stichting van grotere bouwblokken en in verband daarmee heeft zich ook in het aannemersbedrijf een ontwikkeling in de richting van het grootbedrijf voorgedaan. Deze gang van zaken oefent uiteraard zijn invloed uit op de financiering van de woningbouw. In plaats van de kleine afzonderlijke woonhuizen, de zeer gezochte courante onderpanden, komen nu in toenemende mate omvangrijker objecten, die ieder een veel hoger bedrag aan hypotheek eisen en die eventueel ook moeilijker te executeren zijn. Om dergelijke hypotheeken te kunnen nemen en daarbij tot een bevredigende verdeling der risico's te kunnen komen, zijn hypotheekbanken nodig van een grotere omvang en met een breder arbeidsterrein dan waarmede vroeger kon worden volstaan.

Op het gebied van de organisatie van de bouw en financiering van woningen staan we nog voor menig onopgelost vraagstuk. Het is nog niet duidelijk, welke plaats de particuliere bouwnijverheid daarbij zal kunnen innemen. Evenmin in hoeverre een herleving van deze door verschillende regeringsinstanties wordt gewenst en met kracht zal worden bevorderd. De mogelijkheid bestaat ook, dat deze bouw voor een belangrijk deel in handen komt van lichamen als de onlangs opgerichte maatschappij voor volkshuisvesting. Dit alles raakt in sterke mate de toekomstige positie der hypotheekbanken. Zullen zij hun vroegere plaats, bij de financiering van de woningbouw hernemen, dan zal een voortdurende bestudering van deze vraagstukken nodig zijn en zal een actieve en vooruitziende politiek door de leiders der hypotheekbanken moeten worden gevoerd.

⁵⁾ Men zie hierover, Ch. Glasz, Hypotheekbanken en Woningmarkt in Nederland, 1935, Hoofdstuk III. Publicatie no. 15 van het Nederlandsch Economisch Instituut.

Uit het voorafgaande volgt tevens, dat de hypotheekbanken een eigen en tevens wijd vertakte acquisitie-organisatie zullen behoeven. Ook vanwege de toenemende concurrentie van de institutionele beleggers zal dit wenselijk zijn. De voortgaande accumulatie van kapitalen in handen van deze instellingen brengt een streven naar uitbreiding van hun beleggingen zowel in hypotheeken als in onroerend goed mede. Om zich tegenover deze mededinging te kunnen handhaven, zal een grotere activiteit van de zijde van de hypotheekbanken niet kunnen worden gemist.

Tenslotte zal bij herleving van het bedrijf de behoefte aan geregelde uitbreiding van het werkkapitaal zich opnieuw doen gevoelen. Om op een kapitaalmarkt, die onvermijdelijk krappere zal worden, voor de pandbrieven voldoende plaatsing te kunnen vinden, zal de pandbrief een gezocht beleggingsobject moeten blijven, zal zij niet alleen als een veilige belegging moeten worden beschouwd, maar zal tevens een grotere courantheid wenselijk zijn.

De conclusie uit dit alles ligt voor de hand. Zij kan geen andere zijn dan deze, dat er in de toekomst slechts voor een beperkt aantal grote hypotheekbanken, die over een bekwaame leiding, een efficiënte organisatie en krachtige reserves beschikken, plaats zal zijn.

Amsterdam.

F. d. V.

DE MONETAIRE EN FINANCIËLE TEGENSTELLINGEN BINNEN EEN FEDERATIEF INDONESIA¹⁾.

Behalve op politiek en economisch gebied bestaan ook ten aanzien van de monetaire en financiële aangelegenheden belangrijke tegenstellingen tussen de verschillende staten van Indonesië, die zoveel mogelijk overbrugd moeten worden, teneinde ook op dit terrein een uiteenvallen van de federatie te voorkomen.

De verdeling van de deviezen.

Een van de belangrijkste kwesties in de tegenwoordige tijd van rehabilitatie is de verkrijging van de nodige deviezen uit de export ter betaling van de zo noodzakelijke kapitaals- en consumptiegoederen (bijv. respectievelijk machines en geweven sarongs) uit het buitenland en de aan het buitenland verschuldigde dividenden, tantièmes, pensioenen, verlofstractementen, vrachten, verzekeringspenningen enz.). De situatie is echter aldus, dat de staten van Indonesië, die de deviezen het meest nodig hebben, volstrekt niet dezelfde zijn als die, welke de meeste deviezen uit de export krijgen. Dit blijkt bijv. uit de import- en exportcijfers der verschillende gebiedsdelen van het jaar 1938:

Gebiedsdelen	Import miljoen gulden	pCt	Export miljoen gulden	pCt
Java en Madoera ..	312	65,30	215	32,77
Sumatra	121	25,25	316	48,10
Borneo	24	4,95	89	13,56
Grote Oost	22	4,50	37	5,57

Uit deze gegevens blijkt ten duidelijkste, dat Java, verreweg het meest bevolkte deel van Indonesië (in 1940 48,4 miljoen op een totale bevolking in Indonesië van 70,5 miljoen, dus ongeveer 69 pCt), op verre na niet over een evenredig aandeel van de deviezen beschikt, dat nl. slechts 33 pCt van het totaal bedraagt. Het is dus noodzakelijk, dat de andere Indonesische staten een deel van hun deviezen aan Java afstaan, wil deze staat zijn behoefte aan buitenlandse goederen kunnen dekken. Dat deze behoefte groot is, blijkt hieruit, dat vóór de oorlog 65 pCt van de totale import voor rekening van Java kwam, al moet hiervan nog iets worden afgetrokken, omdat een zekere hoeveelheid goederen, die voor de

Buitengewesten bestemd zijn, in de havens van Java wordt ontscheept.

De situatie is thans eigenlijk nog veel ongunstiger, omdat het productieapparaat van Java het meest beschadigd is en dus de grootste toevoer van machines nodig heeft, terwijl voorlopig nog veel minder dan vroeger kan worden uitgevoerd en ook de behoefte aan consumptiegoederen (vooral textielgoederen) bij de dichte en zeer verarmde bevolking van Java vooreerst nog zeer groot is.

De geldpolitiek in het algemeen en de conjunctuurpolitiek in het bijzonder.

De disconto- en open-marktpolitiek is, zoals bekend, voor Indonesië van weinig betekenis en zal dus wel niet tot veel onderlinge meningsverschillen tussen de staten aanleiding geven. Ondenkbaar is het weliswaar niet, dat hieromtrent in het enigszins geïndustrialiseerde Java andere opvattingen heersen dan elders, doch van veel betekenis is deze aangelegenheid toch niet. De regeling van de geldcirculatie, die in Indonesië nauwelijks het gevolg is en kan zijn van een actieve disconto- en open-marktpolitiek, maar vrijwel uitsluitend van een passieve aanpassing aan de behoeften van het geldverkeer, is te beschouwen als een inwendige aangelegenheid van iedere staat en kan dus bezwaarlijk een onderwerp van controverse tussen de staten zijn.

Ten aanzien van de organisatie der circulatiebank zal wel evenzeer weinig verschil van opvatting bestaan. In het vroegere India, dat in twee gedeelten is verdeeld, die niet in federatief verband met elkaar staan, is reeds tussen Pakistan en het nieuwe India overeenstemming bereikt inzake de verdeling van de activa (goud- en zilvervoorraad, pondensterling-tegoed en andere buitenlandse valuta enz.). In Indonesië is de kwestie nog veel eenvoudiger. Dank zij het federatief verband zullen de middelpuntvliepende krachten zich hier wel niet openbaren¹⁾.

Bij de monetaire conjunctuurpolitiek en wat daarmee samenhangt kan zich echter tussen de verschillende staten van de Federatie ernstig verschil van mening voordoen. Wanneer een crisis van enige betekenis uitbreekt en Indonesië als grondstoffenproducerend land, daaronder, zoals vrijwel met zekerheid kan worden verwacht, in sterkere mate dan de geïndustrialiseerde landen te lijden heeft, zal onvermijdelijk de vraag van een al of niet depreciëren van de Indische gulden aan de orde komen. Men mag echter verwachten, dat de schade, die de crisis in het economisch bestel aanricht, voor de verschillende staten uiteen zal lopen. Landen als Sumatra en Borneo, welke welvaart grotendeels van de rubber en de petroleum afhangt, zullen daaronder niet in gelijke mate te lijden hebben als Oost-Indonesië, waarvan het lot vrijwel geheel samenvalt met de marktpositie van de copra, en Java: In laatstgenoemd gebied rust de welvaart immers praktisch op de suiker als exportproduct en de rijst, die bijna geheel op binnenlandse consumptie is aangewezen en waarvan de markt vrij gemakkelijk kan worden beheerst door afsluiting van de buitenlandse rijstmarkten, zodat voor laatstgenoemd product geen depreciatie van het ruilmiddel nodig zal zijn. Daarenboven is Java reeds tot op zekere hoogte geïndustrialiseerd, zodat de volkshuishouding daar stabiel is dan in de Buitengewesten. Ook zal men in aanmerking moeten nemen, dat Banka en Billiton, die een onderdeel van Sumatra uitmaken, hoofdzakelijk van de tin afhangen, die in de crisis weer zijn eigen prijscurve zal volgen. De verschillen in prijsfluctuaties van de hier genoemde exportproducten zullen overigens sterk geaccentueerd worden door de meerdere of mindere mogelijkheid om voor deze goederen met groter of kleiner succes internationale markt- en productieregelingen te treffen.

Aangezien echter ongetwijfeld bezwaren verbonden zijn aan een onderling afwijkende depreciatie van de Indone-

¹⁾ Zie ook: „De economische tegenstellingen binnen een federatief Indonesië” in „E.-S.B.” van 17 December 1947, blz. 1004.

²⁾ Recente berichten wijzen inmiddels in tegengestelde richting.

sische gulden voor de verschillende staten, is een ingrijpen van het Nederlands gezag om een redelijk gemiddelde van deze wenselijk geachte depreciatie te vinden, ongetwijfeld noodzakelijk. Men kan bijvoorbeeld een dergelijke beslissing zeker niet uitsluitend laten afhangen van de Javaanse autoriteiten, omdat hun gebied vrij sterk van die der overige staten afwijkende belangen heeft.

De werkverschaffing in crisistijd ter bestrijding van de werkloosheid is in financieel opzicht van secundaire betekenis, zulks in afwijking van de situatie in de sterk geïndustrialiseerde landen, en overigens te beschouwen als een interne aanlegenschap van de verschillende staten. Verschil van mening tussen deze staten zal derhalve, naar het ons voorkomt, op dit punt niet kunnen ontstaan.

Algemene begrotingspolitiek.

De algemene begrotingspolitiek is een zeer belangrijk onderdeel van de scheiding van macht tussen de Federatie ener- en de afzonderlijke staten anderzijds, alsmede tussen de staten onderling. Zij is hierom van zoveel betekenis, omdat tijdens de langdurige rehabilitatieperiode, die Indonesië zal moeten doormaken, zeer voorzichtig en nauwkeurig gefinancierd zal moeten worden en voortdurend de tendens zal bestaan tot het ontstaan van begrotingstekorten. Hetzelfde zal gebeuren in de vele perioden van depressie, die zich in de toekomst zullen voordoen en die voor dat land zeer ernstig plegen te zijn. Onder dergelijke omstandigheden is een federatief toezicht op het begrotingsbeleid onontbeerlijk en het ligt voor de hand, dat bij deze algemene supervisie de Nederlandse autoriteiten actief werkzaam zullen moeten zijn om de wagen in het goede spoor te houden. Hij, die de crisis van de dertiger jaren heeft meegemaakt, weet, in welk een financiële chaos het land onder die omstandigheden in zeer korte tijd kan worden gebracht en hoeveel inzicht en beleid nodig zijn om de orde te herstellen. De hulp van Nederland zal daarbij telkens noodzakelijk zijn, hetgeen een reden temeer is om aan de Nederlandse invloed in dit opzicht een grote plaats in te ruimen.

Van het algemeen begrotingsbeleid valt de leningpolitiek niet te scheiden. Voor de rehabilitatie zal veel buitenlands, w.o. Nederlands, kapitaal nodig zijn, dat ten dele in de vorm van overheidsleningen zal moeten worden verschaft. In crisistijd zijn evenzeer leningen nodig om de begrotingstekorten tijdelijk te dekken. In al deze gevallen zal van de Nederlandse ervaring op dit gebied partij moeten worden getrokken hetgeen eveneens een zekere Nederlandse invloed noodzakelijk maakt.

Verdeling van de uitgaven en inkomsten der Overheid.

De verdeling van de overheidstaak tussen de Federatie enerzijds en de staten anderzijds leidt uit de aard der zaak tot een splitsing van de uitgaven. Om hen te kunnen dekken moeten ook de inkomsten worden verdeeld en deze verdeling kan tot verschillende moeilijkheden aanleiding geven.

De invoerrechten komen er het eerst voor in aanmerking, voor de Federatie te worden gereserveerd. Zij vormen de kern van de federatieve inkomsten en daaraan zal door de staten zeker niet worden getornd. Hetzelfde geldt voor de zo belangrijke inkomsten der overheidsmonopolies, die in federatief eigendom blijven, zoals de opium- en zoutregie.

Enigszins anders staat het echter met de uitvoerrechten. Ook deze zal de Federatie voor zich willen houden en het is niet bevreemdend, dat zij ook bij de instelling van de staat Oost-Indonesië voorshands voor de centrale Overheid gereserveerd zijn. Of de staten hier echter op de duur in zullen berusten, is de vraag. De uitvoerrechten (bijv. die op bevolkingsrubber) zijn zozeer verbonden aan de productie van de betrokken staten en dragen in die mate een lokaal karakter, dat het zeer goed mogelijk is,

dat deze de opbrengst daarvan aan zich willen houden.

Nog moeilijker is het gesteld met de inkomsten-, vermogens-, coupon- en vennootschapsbelasting. Deze zijn (eerstgenoemde belasting echter slechts voor een deel) bij de instelling van Oost-Indonesië voorlopig voor het centraal gezag gereserveerd. Dit kan echter niet anders dan een tijdelijke regeling zijn, omdat de verschillende staten deze belastingen wel niet geheel zullen kunnen missen. Zeer waarschijnlijk zullen de staten genoemde belastingen ten dele aan zich willen trekken. Dat hieromtrent strubbelingen zullen ontstaan is wel zeker en het Nederlandse element zal wel nodig zijn om een zekere onderlinge aanpassing te bereiken.

Een verdere moeilijkheid is echter de onderlinge verdeling van het aan de staten toekomend gedeelte van bedoelde belastingen. De meeste Westerlingen en Chinezen, die het grootste aandeel in deze heffingen hebben, wonen op Java en het zal moeilijk zijn een bepaalde sleutel te vinden volgens welke het aan de staten toekomend gedeelte van de inkomsten-, vermogens- en couponbelasting tussen hen zal worden verdeeld. Veel ingewikkelder is het nog gesteld met de vennootschapsbelasting. De meeste ondernemingen — ook zij die hun bedrijf geheel of ten dele in de Buitengewesten hebben — zijn te Batavia, Semarang of Soerabaja gevestigd. Op welke wijze moet nu het staatsaandeel van de door hen te betalen vennootschapsbelasting tussen de staten worden verdeeld? Ook hier kan Nederlandse invloed slechts ten goede werken.

Volledigheidshalve zij nog opgemerkt, dat de hiervoor geschetste bezwaren niet gelden voor enkele andere belangrijke belastingen. Zo betaalt de Javaanse bevolking de landrentebelasting, d.w.z. een belasting op de opbrengst van hun rijst- en andere bebouwde velden. De opbrengst hiervan moet natuurlijk uitsluitend aan de staat Java toevallen, terwijl de landrentebelasting, die in enkele Buitengewesten wordt geheven, zoals vanzelf spreekt aan deze toekomt. Hetzelfde geldt voor de verpondingsbelasting, d.w.z. de belasting op de verkoop van onroerende goederen.

Conclusie.

Uit deze uiteenzetting blijkt wel, dat ook op monetair en financieel gebied de inwendige tegenstellingen van de Federatie Indonesië van die aard zijn, dat het onvermijdelijk is, de Nederlandse autoriteiten evenzeer op dit gebied een oogje in het zeil te doen houden.

's-Gravenhage.

Mr D. J. HULSHOFF POL.

DE HEFFING OP PETROLEUMPRODUCTEN IN HET KADER VAN DE BENELUX.

Als op 1 Januari 1948 de douane-overeenkomst tussen België, Nederland en Luxemburg van kracht wordt, is een belangrijke schrede gezet op de weg tot de economische Unie, waartoe door de drie landen op 5 September 1944 te Londen een overeenkomst werd getekend.

Op 1 Januari a.s. zullen de 3 landen één gemeenschappelijk tarief van invoerrechten kennen, d.w.z. dat producten, welke van andere landen dan die, welke de Unie vormen, worden ingevoerd, aan hetzelfde invoerrecht worden onderworpen, ongeacht of zij in België, Nederland of Luxemburg worden ingevoerd. De invoer van producten, afkomstig uit één der deelnemende landen, is wederzijds vrijgesteld van invoerrechten.

Ten aanzien van de petroleumproducten zullen de volgende tarieven van kracht worden:

A. Petroleumproducten.

1. Ruwe petroleum vrij
2. andere:
 - a. lichte oliën (hieronder vallen auto-benzine, vliegtuigbenzine,

- „white spirit” en kookpunt-benzines
- a¹. bestemd voor ind.verbruik vrij
- b¹. bestemd voor ander gebruik f 0,91 per hl
- b. halfzware oliën (hieronder vallen lichte- en tractorpetroleum) . . . f 0,91 per hl
- c. overige (hieronder vallen gasolie, stookolie en smeerolie) vrij
- B. Paraffine vrij
- C. Asphalt vrij
- D. Smeervetten 5 pCt

Hoewel de invoerrechten bij het inwerking treden van de douane-unie dus gelijk zullen zijn, betekent dit geenszins, dat de totale heffingen op de aardolieproducten dan ook gelijk zullen zijn. Krachtens de bepalingen van de overeenkomst blijven de in elk der landen bestaande accijnzen en andere heffingen van kracht. Deze kunnen zelfs nog worden gewijzigd. Intussen is het wel de bedoeling, ook deze andere heffingen op gelijk niveau te brengen, hetgeen ook noodzakelijk is, wil men tot een volledige economische Unie geraken. Hoewel het de bedoeling is, dat de gelijkschakeling haar beslag krijgt 1 jaar na het tot stand komen der douane-overeenkomst, is terecht, gezien de ruime tijd van voorbereiding, welke nodig is geweest voor deze douane-overeenkomst, twijfel gerezen of dit plan wel zal kunnen worden verwezenlijkt.

Het verschil in totaalrechten tussen België en Luxemburg enerzijds en Nederland anderzijds betreft zowel het aantal heffingen als de hoogte daarvan, zoals uit onderstaand overzicht moge blijken:

Nederland kent de volgende heffingen:

1. statistiekrecht,
2. consentgeld,
3. gewoon invoerrecht,
4. bijzonder invoerrecht (= accijns),
5. invoerbelasting,
6. omzetbelasting,
7. heffing Rijksbureau.

België kent slechts:

1. statistiekrecht,
2. gewoon invoerrecht,
3. accijns,
4. omzetbelasting of factuurbelasting.

Daarnaast is de hoogste der heffingen zeer verschillend:

1. *statistiekrecht*: in Nederland 1 pro mille ad valorem, in België 5 centimes per 1.000 kg;
2. *bijzonder invoerrecht*: (accijns). Nederland kent alleen het bijzonder invoerrecht op benzine, kortgeleden verhoogd tot f 11 per hl. België kent accijns op diverse producten, t.w.:

benzine	frs 312 per hl
petroleum	„ 105 „ hl
gasolie	„ 20 „ 100 kg
smeeroliën	„ 50 „ 100 „
residuen vloeibaar op 50° C.	„ 20 „ 100 „

3. *omzetbelasting*: (taxe de transmission). In Nederland bedraagt deze in het algemeen 3 pCt bij invoer (de zgn. invoerbelasting) over de invoerwaarde, verhoogd met de rechten en daarna nog eens 3 pCt over de verkoopprijs bij levering aan particulieren; België heft in het algemeen 4,5 pCt bij invoer over de invoerwaarde, verhoogd met de rechten, benevens 4,5 pCt bij verkoop over de verkoopprijs. Luxemburg berekent de taxe de l'importation ad 2 pCt over c. i. f.-waarde + rechten + vracht tot de Luxemburgse grens, en de taxe de transmission ad 1/2 pCt over de verkoopprijs. Bij levering aan industriële afnemers, wanneer op naam van de afnemer wordt ingeklaard, vervalt de eerste heffing en komt daarvoor in de plaats een heffing van 1,8 pro mille, eveneens over

invoerwaarde + heffingen. (Zowel in België als in Nederland bestaat een speciale regeling voor de benzinesoorten; uiteenzetting daarvan zou een teveel aan details betekenen).

Behalve verschil in hoogte is er ook verschil bij de vrijstellingen. In Nederland wordt in het algemeen vrijstelling van het bijzonder invoerrecht gegeven bij-gebruik voor industriële doeleinden; deze vrijstelling geschiedt dan of door zgn. vrije inslag (de afnemer betreft uit fictief entrepôt en betaalt dus geen rechten) of door restitutie, in welk geval hij begint met de rechten te betalen, doch later hiervan terugbetaling ontvangt. België kent het laatste systeem niet. In Nederland gaat de vrijstelling tot het volle bedrag der rechten; in België is zij slechts partieel. Als benzine voor industriële doeleinden wordt aangewend, bedraagt de accijns daarop frs 42 per hl (i.p.v. frs 312).

Hieronder volgt het totaal aan rechten voor de voornaamste petroleumproducten in België en Nederland. Gezien de geringe verschillen, is bij de volgende vergelijkingen Luxemburg buiten beschouwing gelaten. Ter vergelijking is het Belgische bedrag in Nederlandse valuta omgerekend (100 frs = f 6,053).

Product	eenheid	Nederland gld.	België	
			frs	gld.
autobenzine	100 l	12,92	375,157	22,71
lichtpetroleum	100 l	1,62	144,666	8,76
gasolie ¹⁾	100 kg	0,35	25,365	1,72
stookolie ¹⁾	100 kg	0,31	6,405	0,39
smeeroliën ¹⁾	100 kg	1,60	106,035	6,42
smeervetten ¹⁾	100 kg	3,41	109,095	6,60

¹⁾ bij levering aan industrieën.

Ter illustratie van het verschil in druk op het autoverkeer in beide landen geven wij hieronder een berekening der totale lasten van een drietal typen auto's (benzine-zowel als dieselauto's).

Vooraf zij opgemerkt, dat ook de motorrijtuigenbelasting in beide landen zeer verschillend is. Het zou te ver voeren ook deze belasting hier verder te analyseren; slechts zij vermeld, dat Nederland in het algemeen de belasting naar gewicht kent en daarenboven voor autobussen de belasting naar zitplaatsen, terwijl in België voor de personenauto's, autobussen en lichte vrachtauto's de belasting per pk en voor de zware vrachtauto's per gewicht wordt geheven. Voorts bedraagt de belasting voor dieselauto's in Nederland 250 pCt van de belasting op de benzine-auto's, in België 200 pCt.

Belastingdruk voor automobielen: (f 1 = frs 16,5).

	Nederland gld.	België	
		frs	gld.
A. Benzine-auto's			
personenauto			
1.500 kg (18 pk) vrachtauto	465,84	14.243	863,21
2.500 kg (18 pk) autobus	1.726,94	48.553	2.942,58
5.200 kg (25 pk) 32 zitplaatsen	2.692,35	71.799	4.351,44
B. Dieselauto's			
personenauto	307,75	5.186	314,33
vrachtauto	643,24	9.736	590,04
autobus	1.579,56	11.195	678,49

Bij de berekeningen zijn de volgende veronderstellingen aangenomen:

aantal km afgelegd per jaar:

personenauto	20.000 km
vrachtauto	40.000 „
autobus	40.000 „

brandstofverbruik:

		Nederland	België
personenauto	benzine	1 : 7½	1 : 6½
	diesel	1 : 9	1 : 7½
vrachtauto	benzine	1 : 3½	1 : 3¼/3
	diesel	1 : 4½	1 : 4
autobus	benzine	1 : 2½	1 : 2¼/3
	diesel	1 : 4	1 : 3,7

Smeerolieverbruik:

3 pCt van het brandstofverbruik.

Smeervetverbruik:

1/3 kg per 2.000 km.

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk, dat de benzine-auto's in België veel zwaarder zijn belast dan in Nederland, als gevolg van de veel zwaardere benzinebelasting, doch dat daarentegen, in Nederland de dieselauto's veel zwaarder zijn belast dan de benzine-auto's, met uitzondering van de persónenauto's, welke echter zelden met een dieselmotor zijn toegerust.

De zwaardere belasting is een gevolg van de in Nederland zeer hoge motorrijtuigenbelasting op de dieselauto's.

Duidelijk spreken deze verschillen ook, wanneer wij het belastingbedrag per afgelegde km berekenen, t.w.:

belastingbedrag per km in cts.

	Nederland	België
A. benzine-auto's.		
personenauto	2,33	4,32
vrachtauto	4,32	7,36
autobus	6,73	10,88
B. dieselauto's		
personenauto	1,54	1,57
vrachtauto	1,61	1,48
autobus	3,94	1,70

Uit een en ander moge blijken, dat er nog heel wat moet worden gedaan, wil de belastingdruk in beide landen gelijk zijn, en dat hier nog een moeizame weg van onderhandelingen zal moeten worden afgelegd, temeer daar bij de bestudering van de lasten op het wegverkeer ook zoveel andere factoren een rol spelen; men denke slechts aan het intensieve waterverkeer hier te lande, wat België mist; aan ons verouderd, dus veel benzineverbruikend autopark en dergelijke.

's-Gravenhage.

F. C. WASSENAAR.

DE 67e CONSEIL-VERGADERING DER INTERNATIONALE KAMER VAN KOOPHANDEL.

De eerste Conseil-vergadering onder de te Montreux gekozen nieuwe Britse President, Arthur Guinness, op 5 November jl. te Parijs gehouden, stond — zoals te verwachten was — geheel in het teken van de huidige economische wereldcrisis, begrotingstekorten, deviezen-schaarste, Marshall-plan, I.T.O.-Charter en het Duitse vraagstuk. Wat nu het laatste punt betreft, kunnen wij hier zeer kort zijn, daar in een vorig nummer van dit tijdschrift ¹⁾ reeds een artikel werd gewijd aan het tweede rapport, dat de Kamer hierover heeft gepubliceerd.

Over de acute noodtoestand, waarin Europa verkeert, werd een resolutie aangenomen, waarin gewezen wordt op de staatsmanswijsheid van de Regering der Verenigde Staten om de zelf-hulp in Europa te stimuleren, niet in het minst door aanvullende hulp in het vooruitzicht te stellen. De Kamer geeft in deze resolutie onder andere te verstaan, dat zij de politieke scheidslijn, welke door Europa loopt in hoge mate betreurt omdat, wanneer Oost- en West-Europa elkaar normaal zouden kunnen aanvullen, de behoefte aan hulp van buitenaf veel geringer zou zijn en het economisch herstel belangrijk sneller zou gaan. Grote waarde is daarom te hechten aan de toenemende bemoeiingen van de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Volkeren, al zullen die bemoeiingen er wellicht eerst op de duur toe kunnen leiden betere toestanden te scheppen. Daar het zaak is dat snel iets gebeurt, geeft de Kamer haar steun aan elke poging daartoe, ongeacht van wie het initiatief daarbij uitgaat. Sterk wordt in de resolutie de nadruk gelegd op de munt-

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 10 December jl. no. 1596, blz. 992.

zijde van de Europese crisis. Een stabiele monetaire basis (inclusief onderlinge convertabiliteit) ontbreekt; daarvoor kan zich geen multilaterale handel ontwikkelen en zonder deze is noch een volledig Europees, noch een volledig wereldherstel mogelijk. Hulp van buitenaf moet dan ook alleen ten doel hebben, de productie op te voeren en de fundamenteën te leggen voor vertrouwen in de stabiliteit der belangrijkste Europese valuta's. Een dringend beroep op de gehele wereld om een doeltreffende en beslissende actie te ondernemen, voor het te laat is, achtte de Conseil daarom op zijn plaats. Deze resolutie ligt geheel in de lijn, welke te Montreux werd begonnen met de bekende algemene resolutie over de dollarschaarste, die toevalligerwijze juist werd aangenomen op de dag, waarop Generaal Marshall te Harvard zijn rede hield, waarin hij Europa Amerikaanse hulp in het vooruitzicht stelde, een lijn, die nog verder zijn voortzetting zal vinden in de instelling en de werkzaamheden van een speciaal comité der Kamer voor Europese aangelegenheden. Tot deze instelling werd namelijk door het Uitvoerend Comité der Kamer, dat de dag tevoren bijeen was geweest, besloten.

Belangrijk voorbereidend werk was verricht door een aantal Comité's en Commissies, die zich met het Ontwerp-Charter voor de Internationale Handels Organisatie hebben beziggehouden. Zoals men weet, heeft de Kamer de voortgang, welke met betrekking tot deze materie door de Regeringen werd gemaakt, voortdurend van zeer nabij gevolgd. Reeds enige malen bracht de Kamer hierover rapport uit aan de Economische en Sociale Raad der Verenigde Volkeren, bij welke zij een belangrijke adviserende status heeft, alsmede via haar nationale organisaties aan de respectievelijke Regeringen. De deze zomer te Genève gehouden Conferentie, welke geleid heeft tot het opstellen van een nieuwe tekst van het Charter, werd door een delegatie van de Kamer bijgewoond, terwijl de Kamer ook op de 21 November te Havana aanyangende Conferentie door een sterke delegatie vertegenwoordigd zal zijn. Deze delegatie, waarvan o.m. Dr F. H. Fentener van Vlissingen voor enige tijd deel zal uitmaken, zal zich dan gesteund weten door een nieuw rapport, waarin de Geneefse tekst van het Charter aan een nauwkeurig onderzoek is onderworpen en waarin vele waardevolle opmerkingen deels van principiële, deels van minder principiële aard, zijn gemaakt. Dit rapport is op 20 November aan de Secretaris van de Economische en Sociale Raad der Verenigde Volkeren aangeboden en is reeds voordien informeel door de Nationale Comité's aan hun eigen Regeringen voorgelegd.

Wat de inhoud betreft moge er op worden gewezen, dat de Kamer steeds duidelijk heeft gemaakt, dat het nodig was in het Charter onderscheid te maken tussen de doeleinden, welke men op lange termijn gezien wenste na te streven, en de uitzonderlijke maatregelen, die eventueel in strijd met die doeleinden van het Charter voor een zekere overgangsperiode onvermijdelijk zijn. Dit standpunt is men ook thans blijven innemen ondanks een zeker verzet, dat hiertegen in de Kamer zelf aanvaankelijk van Britse zijde was gerezen. De Engelsen hebben zich namelijk in de Commissie-vergaderingen, die aan de Conseil vooraf gingen, sterk verzet tegen de teneur van een voorlopig rapport, dat door de zeer kundige rapporteur der Commissie, Dr Heilperin, was opgesteld. Daarin werd gezegd, dat de Conferentie van Havana het vraagstuk van het Charter op een volledig andere wijze zou dienen te benaderen dan tot nu toe door de Voorbereidende Conferenties was geschied. Deze hadden teveel het nationale standpunt tot gelding laten komen, terwijl thans van Havana verwacht moest worden, dat men daar het vraagstuk van de internationale zijde zou benaderen. Dit zou betekenen, dat het belang ener goed verweven wereld-economie voorop gesteld diende te worden en dat de souvereiniteit der afzonderlijke regeringen om door nationale maatregelen die wereldeconomie te verstoren

niet langer dan voor de overgangperiode mocht worden erkend. Zoals gezegd hebben de Engelsen zich hiertegen verzet, daar zij meenden, dat men niet verwachten mocht, dat na de langdurige voorbereiding dergelijke principiële wijzigingen door Havana zouden kunnen worden aangebracht. Bij dit standpunt heeft ook het Nederlandse Commissie-lid zich aangesloten en wel voornamelijk uit de overweging dat, ook al moet erkend worden, dat het Charter in zijn opzet vele onvolkomenheden kent, een spoedige aanvaarding van een nog onvolkomen Charter de voorkeur verdient boven een eventueel uitstel ad calendae Graecas. Alle andere vertegenwoordigde Nationale Comité's stelden zich op het door het rapport-Heilperin ingenomen standpunt, hetgeen aanleiding gaf tot levendige discussies. In de loop der besprekingen bleek echter, zoals dit wel meer het geval is, dat de opvattingen minder ver uit elkander lagen dan aanvankelijk was vermoed. Onder de uiterst bekwame leiding van de Franse Voorzitter, Ernest Mercier, en dank zij een grote bereidheid, zowel van Dr Heilperin als van de Engelse delegatie, de wederpartij te begrijpen en tegemoet-te komen, werd een voor allen aanvaardbare vorm gevonden. De Kamer stelt daarin nog eens duidelijk in het licht, dat de gedachtengang waarvan bij de opstelling van het Charter door de Regeringen is uitgegaan (het nationale uitgangspunt) niet als juist wordt erkend, en dat de vele uitzonderingen, die de doeleinden van het Charter zullen blijven doorkruisen, althans op de duur niet gerechtvaardigd zijn.

In dit verband worde gememoreerd, dat de door het Ontwerp-Charter toegelaten uitzonderingen hun motivering vinden, hetzij in de door alle ondertekenaars erkende verplichting der Staten om zelf te zorgen voor een zo groot mogelijke werkgelegenheid binnen hun landsgrenzen, het aan de economisch-achterlijke landen toegekende recht om terwille van hun economische en industriële ontwikkeling een zekere mate van protectie toe te passen, en in het eveneens erkende recht om allerlei bijzondere maatregelen te nemen ter bereiking en handhaving van het evenwicht in hun betalingsbalans. De Kamer nu — uitgaande van de internationale gedachtengang, die een goed-geverwen wereldeconomie met multilateraal handelsverkeer voorop stelt — is van oordeel, dat deze doeleinden hoe lofwaardig op zich zelf ook; niet in het Charter thuis horen. Zij dienen en kunnen zeer wel worden nagestreefd zonder dat het primair wenselijke stelsel, waarvoor het Charter is ontworpen, geweld wordt aangedaan. Indien zij niet door nationale maatregelen binnen het door een Charter gesteld handelspolitiek doel kunnen worden verwezenlijkt, moet men trachten deze doeleinden te verwezenlijken door een internationale actie, waarvan het Marshall-plan een goed voorbeeld is.

De Kamer betreurt het daarom, dat het Charter niet veel eenvoudiger gehouden is. Men had voorop moeten stellen, dat het doel was een „well-knitted world-economy” te bereiken. Vervolgens zou men voor een overgangperiode speciaal met het oog op overwegingen gebaseerd op het betalingsbalansargument bepaalde uitzonderingen hebben kunnen toestaan en tenslotte zou men nog voor noodtoestanden een onder toezicht van de Internationale Handels Organisatie werkende noodklep hebben kunnen aanbrengen. Hoewel het wereld-bedrijfsleven er grote waarde aan heeft gehecht zijn standpunt in deze nog eens duidelijk naar voren te brengen, heeft het er tenslotte niet de conclusie aan willen verbinden, dat de Geneefse tekst van het Charter onaanvaardbaar was. Integendeel, in het rapport, zoals dit thans luidt, komt duidelijk tot uiting, dat men hoopt, dat de Internationale Handels Organisatie, ook al beantwoordt het Charter niet aan de hoog gestemde verwachtingen, tot stand zal komen, waarbij men dan nog enige desiderata heeft laten horen, die in een tweede gedeelte van het rapport zijn opgenomen²⁾. Door dit standpunt in te nemen heeft de Kamer vermeden zich

bloot te stellen aan het verwijt, dat haar aanbevelingen onvoldoende rekening zouden houden met de realiteit, welke nu eenmaal is, dat men in de wereld te doen heeft met een groot aantal landen, die ieder een eigen Regering hebben waarvan de taak is de nationale belangen te verdedigen. Men kan echter met recht de vraag stellen, of hetgeen men in dit opzicht gewoonlijk als de realiteit wil laten doorgaan nog reël is. Het valt nu eenmaal niet meer te ontkennen, dat de technische ontwikkeling van de wereld zóver is voortschreden dat, althans de economische vraagstukken, niet meer op het nationale plan zijn op te lossen. Technisch en economisch heeft men tegenwoordig op zijn minst te doen met een volkomen onderlinge afhankelijkheid van gehele complexen van landen, waarin de politieke landsgrenzen op technisch en economisch gebied pretenties doen gelden, die niet anders dan kunstmatige belemmeringen vormen voor een ontplooiing van de in de wereld aanwezige krachten en mogelijkheden ten behoeve van een grotere welvaart voor allen. Met minstens evenveel recht kan men daarom verdedigen, dat de ware realiteit ligt in de onafwendbare noodzaak te erkennen, dat de nationale grenzen althans op technisch en economisch gebied hun belemmerend karakter op zo kort mogelijke termijn dienen te verliezen, hetgeen betekent, dat op deze gebieden een groot gedeelte van de soevereiniteit der landen moet worden overgedragen aan boven-nationale instellingen. Het valt natuurlijk niet te ontkennen, dat een dergelijke ontwikkelingsgang, die zich op de duur zal doorzetten omdat zij nu eenmaal in de aard van de dingen ligt, aanvankelijk behalve voordelen ook bepaalde bezwaren en hardheden zal medebrengen, bijvoorbeeld doordat bepaalde bedrijfstakken zich slechts achter de aftandse thans nog angstvallig bewaakte economische barrières der landsgrenzen kunnen staande houden; dit mag echter nimmer verhinderen om de ogen te sluiten voor de realiteit van de grote evolutie, die zich ten aanzien van de soevereiniteit der landen voltrekt. Het laatste rapport der Kamer over het Trade-charter nu, is hierom zo'n merkwaardig stuk, omdat de beide realiteiten, waarvan hierboven sprake was, daarin een plaats hebben gevonden. Voorop stelt de Kamer als haar eigen opvatting de noodzakelijkheid het soevereiniteitsbeginsel der landen in sterke mate te beperken ten gunste van een goed-geverwen wereldeconomie, waarna — rekening houdende met die andere realiteit, het bestaan der vele, Regeringen met eigen (te eng beperkte) nationale verantwoordelijkheid — het Charter, zoals het thans luidt, als een stap in de goede richting aanvaard wordt. Niet alle delegaties hebben tenslotte de tekst van het rapport volledig aanvaard. Zo heeft het Britse Nationale Comité er op gestaan tot uitdrukking te brengen, dat de landen, voor het geval het evenwicht in hun betalingsbalans in gevaar zou worden gebracht door een deflationistische druk van buitenaf, het recht moeten hebben hun eigen huis-houding daartegen te beschermen. Zo hebben de Zwitsers zich op het standpunt gesteld, dat wanneer landen met deviezenmoeilijkheden van allerlei uitzonderingen in het Charter gebruik zouden mogen maken, ook landen, die zulke moeilijkheden nog niet kennen, zich eveneens van allerlei uitzonderingen moeten kunnen bedienen, daar zij anders weerloos zouden staan tegenover eerstgenoemde landen, met als gevolg dat zij zelf weldra ook in deviezenmoeilijkheden zouden geraken. Zo had ook het Nationale Comité van India bezwaren, hoofdzakelijk omdat dit land bij zijn opbouw niet meer van buitenlands kapitaal gebruik wil maken en meent zijn industrie achter protectionistische barrières te moeten en kunnen bouwen. En tenslotte verdient dan nog vermelding, dat de Tsjechen meenden, dat het rapport niet voldeed aan „het verlangen van landen welke handelspolitiek nauw verbonden moest

²⁾ De volledige tekst is in het Engels of Frans verkrijgbaar bij het Secretariaat van de Nederlandsche Organisatie voor de Internationale Kamer van Koophandel, Tournooiveld 2 te 's-Gravenhage.

zijn met een nationale politiek van herstel en volledige werkgelegenheid".

Waren ditmaal te Parijs wel in de eerste plaats enkele grote algemene kwesties aan de orde, dit betekent niet, dat de Conseil geen aandacht zou hebben besteed aan de vele onderwerpen van technische aard die — zoals men weet — tezamen een groot gedeelte van de werkzaamheden der Kamer uitmaken. Een veelomvattend werkprogramma werd aangenomen, een programma dat men grotendeels afgewerkt hoopt te hebben wanneer in de zomer van 1949 in Canada het volgende Congres zal plaats vinden. Ook werd de samenwerking met de Economische en Sociale Raad der Verenigde Volkeren besproken, terwijl mededeling werd gedaan van de verheugende omstandigheid, dat nu ook in Argentinië en Cuba Nationale Comité's der Kamer zijn gevormd. Dit laatste is geheel in overeenstemming met de alom sterk toegenomen belangstelling in het werk der Internationale Kamer, welke ook tot uiting komt in de belangrijke vergroting van het aantal leden in vrijwel alle landen, waarin een Nationaal Comité der Kamer bestaat.

's-Gravenhage.

Dr E. D. DE MEESTER.

AANTEKENINGEN.

ENKELE ASPECTEN VAN DE AARDOLIEVOORZIENING DER WERELD.

Dr F. J. Weale te Londen schrijft ons:

De emissie van de Koninklijke heeft opnieuw belangstelling doen ontstaan voor de aardolievoorziening der wereld, welke, zoals men op grond van de in Oostenrijk en het Nabije Oosten opgedane ervaringen weet, in sterke mate met politieke factoren samenhangt. Petroleum is langzamerhand wel zeer belangrijk geworden, niet alleen als brandstof maar ook als grondstof voor de industrie. Een belangrijk element in de huidige ontwikkeling is de grote rol, die de Verenigde Staten als importeur van aardolie spelen, op grond waarvan de Amerikanen een stijgende belangstelling voor het Nabije Oosten tonen.

In vervolg op de verzoening van enkele belangtengstellingen tussen de Verenigde Staten en Engeland inzake de ontwikkeling van het Nabije Oosten hebben Amerikaanse maatschappijen thans een pijpleiding geprojecteerd van Saoedi-Arabië naar de Middellandse Zee. Deze leiding zal Palestina zorgvuldig vermijden; Sidon, in de Libanon, wordt het eindpunt. Deze leiding, 1.200 mijl lang, zal door 4 Arabische Staten lopen. Ook andere projecten — zoals de verdubbeling van de bestaande pijpleiding van Kirkuk naar Haifa — zijn in bewerking.

De mogelijkheid bestaat, dat de verwezenlijking van de Amerikaanse plannen zal worden vertraagd als gevolg van de schaarste aan staal, welke overal ter wereld voelbaar is. Het materiaal zal moeten worden geleverd door de Amerikaanse staalindustrie, tenzij er met behulp van het Marshall-plan voor kan worden gezorgd, dat de Westeuropese staalindustrie de levering gedeeltelijk kan overnemen.

Inmiddels is het toekomstige prijsverloop van petroleum voor een groot deel afhankelijk van de vraag, of de Amerikaanse plannen volledig zullen kunnen worden verwezenlijkt; olie, verscheept van de Perzische Golf uit, heeft immers als extra kostenfactor de passage door het Suezkanaal te dragen.

De moeilijkheden, verbonden aan het opvoeren van de wereldpetroleumproductie en het opbouwen van een distributiesysteem, zijn van groot belang voor de oplossing van het brandstovenvraagstuk onder vigueur van het Marshall-plan. De te Parijs bijegekomen deskundigen stelden vast, dat het te betreuren was, dat de in West-Europa ontdekte olievoorraden slechts een zeer klein gedeelte van de behoefte der betrokken landen (incl. West-Duitsland) zouden kunnen dekken, ook bij intensiever exploitatie. De pogingen tot het opsporen van aard-

olie in „commerciële" hoeveelheden waren tot nu toe slechts succesvol in het oostelijk gedeelte van Oostenrijk; dit is thans Russische gebied en de resultaten der productie komen niet beschikbaar buiten de Russische invloedssfeer.

Vóór de laatste oorlog was de situatie zo, dat West-Europa aardolie importeerde uit Amerika, het Midden-Oosten en, in mindere mate, Roemenië. De totale importen beliepen in 1938 ongeveer 32,6 miljoen ton, waaronder 13 miljoen ton ruwe olie voor de raffinaderijen en de rest in de vorm van eindproducten. Van de ruwe olie kwam ongeveer 47 pCt; van de eindproducten ongeveer 42 pCt uit „dollar"-landen; in elk geval werd dus meer dan de helft van de totale import buiten het dollargebied betrokken. Het verbruik in West-Europa lag vóór de oorlog per hoofd aanzienlijk lager dan in de Verenigde Staten (0,14 ton resp. 1,18 ton).

Voor de na-oorlogse ontwikkeling zijn de volgende cijfers van betekenis:

Verwerking van ruwe olie.

(in miljoenen ton)

	1938	1946	1946 in pCt v. 1938
Frankrijk	6,82	2,79	40,9
Italië	1,50	0,05	3,3
Nederland	0,70	0,45	64,3
West-Duitsland (schatting)	1,54	0,50	32,4
Totaal	10,56	3,79	35,9

Als gevolg van de oorlog is de raffinagecapaciteit in West-Europa achteruitgegaan, zodat de import van afgewerkte olie verhoudingsgewijs is gestegen; dit vormt een extra last voor de dollarbalans. Wat dit laatste betreft, maakte de stijging der prijzen van aardolieproducten gedurende dit jaar de situatie nog ernstiger. De thans beschikbare schattingen laten zien, dat de „dollar-drain" nog door zal gaan:

Aardolie-importen van West-Europa.

	uit dollargebieden				uit niet-dollargebieden			
	ruwe olie mill. ton	afgew. prod. mill. pCt	ruwe olie ton	afgew. prod. pCt	ruwe olie mill. ton	afgew. prod. mill. pCt	ruwe olie ton	afgew. prod. pCt
1946	2,4	36	14,1	56	4,1	64	11,1	44
1947 ¹⁾	5,5	49	15,4	50	5,8	51	15,7	50
1948 ¹⁾	7,7	54	16,1	43	6,4	56	21,2	57

¹⁾ Schatting.

Uit deze cijfers blijkt, dat voor 1947 en 1948 is gerekend op een toeneming van de raffinage-capaciteit; de cijfers voor de import van ruwe olie vertonen althans een duidelijke stijging. Het is echter de vraag, of deze import, gezien de sterke vraag van de zijde der Verenigde Staten, inderdaad zal kunnen worden verkregen.

Wat de Benelux-landen betreft, kunnen de volgende cijfers worden vermeld:

Petroleumbehoefte der Benelux-landen.

	(in 1.000 ton)			
	1938	1946	1947	1948
België	817	853	1.649	1.820
Nederland	1.610	1.769	2.656	2.907
Luxemburg	32	30	43	62
	2.459	2.652	4.348	4.789
De corresponderende cijfers voor Frankrijk zijn:	7.633	4.239	6.086	8.585

België zal in 1948 zijn behoeften, naar men verwacht, voor ongeveer 62 pCt in Amerikaanse dollars moeten betalen; de rest zal uit niet-dollargebieden worden betrokken. Voor Nederland ligt de verhouding iets gunstiger: 38 pCt in dollars te voldoen; het cijfer voor Luxemburg is 72 pCt. In 'totaal zullen de Benelux-landen in 1948 aan petroleumproducten uit dollargebieden naar schatting ruim \$ 56 miljoen uitgeven; ongeveer \$ 28 miljoen hiervan (50 pCt) zal door België, een iets geringer bedrag door Nederland worden bijgedragen.

Het is inmiddels zeer moeilijk om schattingen omtrent

prijzen te geven, daar de noteringen voortdurend zijn gestegen. Van \$ 1,25 per barrel in Februari 1946 steeg de notering voor „East Texas” ruwe olie in Maart 1947 tot \$ 1,95. Vervolgens bleef de prijs gedurende vele maanden stabiel, vnl. als gevolg van de „no-change policy” van de Standard Oil of New Jersey. Medio November jl. steeg de prijs echter tot \$ 2,15 per barrel. Dit betekent niet alleen hogere transportkosten voor het oliestokende vervoer, doch ook hogere kosten voor op olie overgeschakelde industrieën. Deze prijsbeweging is intussen geheel in overeenstemming met algemeen waarneembare tendenties.

MONETAIRE SANERING IN DUITSLAND ALS INTERNATIONAAL PROBLEEM.

De noodzaak van monetaire sanering begint zich in Duitsland steeds klemmender te doen gevoelen, aldus Prof. Walter Eucken in een artikel „Die deutsche Währungsreform als internationales Problem” in de „Neue Zürcher Zeitung” van 21 December jl. Zonder een dergelijke sanering is nl. aldus Eucken, een doelmatig functionnerend economisch leven in Duitsland ten enen male onmogelijk. Een korte schets van de voorgeschiedenis van de huidige situatie moge dit verduidelijken.

Het belangrijkste element in deze voorgeschiedenis is de inflationaire ontwikkeling, die zich sinds-1936 heeft voltrokken. In dat jaar werd het prijssysteem als regulator van het economisch leven in Duitsland uitgeschakeld; bureaux voor centrale planning namen de taak van de prijzen over: toewijzing van grondstoffen, van arbeidskrachten en van consumptiegoederen. Daarnaast bleven enkele minder belangrijke markten vrij, en tevens ontstond de „zwarte” en „half-zwarte” markt.

De ineenstorting van Duitsland in 1945 bracht geen fundamentele verandering in dit systeem. Prijsstop en planning van overheidswege bleven bestaan. Er ontstond echter een ruimtelijke verbrokkeling, enerzijds omdat het Centrale Duitse gezag verdween, anderzijds omdat de vier bezettende machten elk een afzonderlijke zone onder hun beheer kregen.

Daardoor is er thans van een uniform functionnerende economische orde in Duitsland geen sprake. De afsnoering van het buitenland heeft de toestand nog verergerd, zodat het economisch leven tot zeer primitieve vormen (directe ruil, „Eigenwirtschaft” in plaats van ruilverkeer e.d.) is teruggezonden.

Een dergelijke gang van zaken is voor een moderne volkshuishouding volkomen absurd. Prijzen op de zwarte markt, ruilwaarden in het proces van directe ruil, toewijzingen van overheidswege en subjectieve waarderungen in de „Eigenwirtschaft”: al deze factoren werken los van elkaar, en ieder richtsnoer voor een doelmatig in elkander grijpen van de verschillende onderdelen van het economisch leven ontbreekt. Overal waar de prijzen als gevolg van inflatie en prijsbeheersing, hun regulerende functie hebben verloren, en waar verschillende centrale planninginstanties ongecoördineerd werkzaam zijn, is dit richtsnoer afwezig.

In een dergelijke situatie nu is monetaire sanering geboden, tot herstel van een prijssysteem en coördinatie der afzonderlijke economische handelingen.

* *

Men zij er zich van bewust, aldus Eucken, dat monetaire sanering ook gevaarlijke kanten heeft. De sanering kan mislukken. Dit zou in Duitsland bijv. het geval kunnen zijn, als men zou trachten, de sanering „autark” ten uitvoer te leggen. Stel, dat men zou trachten, op eigen gelegenheid de geldhoeveelheid door bijv. blokkering te beperken om aldus het prijssysteem te herstellen. Verhoudingsgewijs zouden de levensmiddelen dan ongetwijfeld in prijs stijgen. De agrarische productie zou hierdoor worden gestimuleerd, doch in onvoldoende mate, on-

voldoende, althans om de bevolking ruimschoots van levensmiddelen te voorzien. De industriële productie — waarop Duitsland is aangewezen — zou zich, door gebrek aan te importeren grondstoffen en aan afzetmogelijkheden, niet kunnen ontplooiën. Er zou in dat geval een zekere her-agrarisering plaatsvinden, een ontwikkeling, die voor Duitsland met zijn dichte bevolking noodlottig zou zijn. Bij een dergelijke „autarke” poging tot monetaire sanering, zou bovendien een enorm gebrek aan kapitaal blijven bestaan, dat mede remmend op het economisch herstel zou werken.

De monetaire problemen van Duitsland dienen daarom te worden behandeld als *internationaal probleem*. De monetaire sanering dient zich te voltrekken tegelijk met een inschakeling van Duitsland in het internationale handels- en kapitaalverkeer. In dat geval kan de behoefte aan levensmiddelen worden gedekt, doordat de stijgende industriële productie afzet in het buitenland vindt en dus invoer van agrarische producten mogelijk maakt; de aanloopperiode voor de industrie kan met behulp van buitenlandse credieten worden overbrugd. Het Duitse arbeidspotentieel kan aldus volledig worden benut; het gevaar voor massale werkloosheid na de sanering is dan tevens grotendeels bezworen.

Eucken wijst erop, dat het onjuist zou zijn om in dit verband voor het gevaar van Duitse concurrentie beducht te zijn. Volgens de beginselen der internationale handel heeft elk land belang bij de welvaart in andere landen; dit is ook hier het geval. Momenteel ondervinden Duitslands naburen, met name Nederland en Denemarken, en ook Zwitserland, de nadelen van Duitsland's economische verlamming. Algemeen wordt thans langzamerhand ingezien, dat het economisch leven van Europa onder het voortbestaan van de gedwongen economische isolering van Duitsland en onder een mislukking van monetaire sanering daar te lande ten eerste zou lijden; dit inzicht valt ook te bespeuren in de aan het Marshall-plan verwerkte gedachten.

* *

Het complex van problemen is nu te overzien. Monetaire sanering, een nieuwe buitenlandse handelspolitiek en het Marshall-plan: deze drie elementen vormen één geheel. Elk afzonderlijk toegepast leiden ze niet tot het gewenste succes; ze zijn interdependent en slechts gezamenlijke toepassing zal tot resultaten leiden.

INTERNATIONALE NOTITIES.

BELGIË'S DOLLARMOEILJKHEDEN.

Dat de buitenlandse handel van België tot nu toe een gunstige ontwikkeling heeft vertoond, werd in dit blad en in het „Economisch-Statistisch Kwartaalbericht” meermalen vastgesteld. Wat betreft de toekomstverwachtingen werd daarbij echter tevens gewezen op ongunstige factoren, zoals het relatief hoge kostenpeil van vele Belgische industrieën, de te verwachten omslag van de „sellers” - in een „buyers' market”, de ongunstige betalingsbalanspositie t.o.v. de Verenigde Staten en dergelijke meer. In het Belgische maandblad „Problemen” van November jl. wordt eveneens gewezen op moeilijkheden in het verschiet: Het blad is van mening, dat „de gemakkelijke periode voorbij is en dat wij van nu af aan een tijd van moeilijkheden en van inkrimping van de internationale ruil binnentreden”. Het schetst de karakteristiek van deze toestand als volgt:

De buitenlandse handel van België kan in drie delen worden ingedeeld:

1. met de Verenigde Staten: de handelsbalans zal voor 1948 (raming der Regering) een deficit van 322 miljoen dollar aanwijken;
2. met de Europese landen, die tot het Marshall-plan zijn toetreden: volgens dezelfde ramingen zal hier een

voordelige handelsbalans van ongeveer 107 miljoen dollar ontstaan;

3. met de rest van de wereld zal de handelsbalans ongeveer in evenwicht zijn.

Ten tijde van de inwisselbaarheid van het pond sterling stelde de uitvoer naar het sterlingbloc België in staat de invoer uit de 'dollarzone' te betalen. Zoals bekend, is deze compensatie sedert 20 Augustus jl. niet meer mogelijk. Als voorlopige oplossing om de dollarschulden te betalen oppert het blad de volgende mogelijkheden: hetzij een gedeelte van de goudreserve uitvoeren, hetzij een lening, bijv. van het Internationale Monetair Fonds, zien te krijgen¹⁾. In de toekomst staat België — aldus het blad — voor het volgende alternatief: ofwel verder uitvoeren tegen deviezen, die niet omwisselbaar zijn in dollars, waardoor België zijn voornaamste invoer niet zou kunnen betalen, ofwel boven een bepaalde credietmarge betaling in goud eisen en dan een plotselinge daling van de uitvoer ondergaan. In feite moet België dus, wil het zijn handelsbalans vlug in evenwicht brengen, de invoer uit de Verenigde Staten tot een minimum beperken en ten volle medewerken aan het welslagen van het Marshall-plan; immers, door verwezenlijking van dit plan zijn de Europese landen, die een deficit hebben t.o.v. België, in de gelegenheid om ten minste een gedeelte van hun schuld in „Marshall-dollars” te betalen, zodat België op die manier zijn deficit t.o.v. de Verenigde Staten kan verminderen.

¹⁾ Op 27 November jl. werd inmiddels een \$ 50 miljoen-lening van de Export-Import Bank aan België aangekondigd.

PRIJSBEHEERSING IN DE VERENIGDE STATEN?

De voorstellen tot bestrijding van inflatie, door President Truman gedaan in zijn boodschap aan het Amerikaanse Congres op 17 November jl., behelsden, zoals bekend, een verzoek tot herstel van een systeem van prijsbeheersing („price control on a selective basis”). De „Monthly Letter” van The National City Bank of New York van December 1947 vermeldt in dit verband een tabel, waarvan kennisneming, zo zegt deze publicatie, nuttig kan zijn voor hen, die thans voorstanders zijn van rantsoenering en prijsbeheersing. De eerste cijferkolom van deze tabel omvat de O.P.A.-maximum kleinhandelsprijzen in New York City in de zomer van 1946; de tweede de prijzen, die tezelfdertijd op de New Yorkse zwarte markt golden (zoals geregeld verzameld en gepubliceerd door de „New York Sun”); de derde kolom geeft de huidige kleinhandelsprijzen aan, zoals medegedeeld door het „City Department of Markets” op 26. November jl.

Kleinhandelsprijzen te New York in dollarcenten¹⁾.

	O.P.A.- maxima (zomer 1946)	Zwarte markt (zomer 1946)	Huidige prijzen (per 26-11-'47)
Boter	67	95	85—97
Runderlappen	40—46	95—125	69—100
Ribstuk	32—36	90—110	59—85
Lamspoten	38—45	90—110	55—69
Varkenscotelet	31—40	85—90	63—79
Varkenslappen	33—36	80—100	53—69
Ham	35	100	53—65
Bacon	42—43	75—100	82—100
Braadkuikeus	51	65—80	49—65
Gevogelte	44	60—70	37—53
Eieren („large, grade A”)	55	geen	75—97
Appelen (hand-)	13½—14½	geen *	8—21
Citroenen	10—13½	geen	10—19
Calif. sinaasappel- len	11—14	geen	9—15
Bananen	10—12	geen	13—19
Amer. cheddar- kaas	43—48	60—65	49—69

¹⁾ Per pond; eieren per dozijn.

„Uit deze cijfers blijkt, dat voor de meeste vleessoorten de huidige prijzen aanzienlijk beneden de zwarte-markt-prijzen van medio 1946 liggen. De tabel maakt eveneens duidelijk, zo zegt de National City Bank, dat President Truman's mening, dat de kleinhandelsprijzen voor levensmiddelen sinds het midden van 1946 met 40 pCt zijn gestegen, niet juist is.

Op 9 November 1946 verklaarde de President, bij de afschaffing van de prijs- en loonbeheersing: „I am convinced that the time has come when these controls can serve no useful purpose. I am indeed convinced that their continuance would do the nation's economy more harm than good”. En vervolgens: „The law of supply and demand operating in the market place will from now on serve the people better than would continued regulation of prices by the Government”. De National City Bank acht het weinig waarschijnlijk, dat een systeem van prijsbeheersing thans beter zou functioneren dan in 1946. Zelfs een „selectief” werkende prijsbeheersing zou niets uitrichten tegen een inflationaire druk opwaarts. De spanningen zouden immers veeleer in andere richtingen een uitweg zoeken, gedeeltelijk door de prijzen van substitutiemiddelen omhoog te stuwen, gedeeltelijk op zwarte markten.

HET BRITSE SCHADEVERZEKERINGSBEDRIJF.

Het Britse schadeverzekeringsbedrijf is, met Londen als centrum, zeer internationaal van karakter. Vele Britse maatschappijen hebben buitenlandse vestigingen en bovendien worden door het buitenland — bij Lloyds — tal van risico's ondergebracht. Er is door de Minister van Financiën, aldus „The Banker” van December 1947, een schatting gemaakt van het totale inkomen van Britse verzekeringmaatschappijen, neerkomende op circa £ 375 miljoen, waarvan de helft afkomstig is van „business for the Dominions and Colonies and for foreign countries”. Elk jaar vloeien naar Engeland de netto-opbrengsten van het schadeverzekeringsbedrijf. Vóór de oorlog bedroeg deze bate circa £ 20 miljoen en op het ogenblik wordt zij, in verband met het gestegen prijsniveau, weinig minder geacht. Van groot belang voor de Engelse betalingsbalans is het feit, dat een belangrijk deel van deze opbrengsten afkomstig is van „hard currency”-landen, in hoofdzaak de Verenigde Staten. Ongeveer 50 pCt van de brand- en ongevallenpremies van Britse maatschappijen wordt geacht uit de Verenigde Staten en Canada te komen.

De ontwikkeling van het Britse schadeverzekeringsbedrijf is dan ook van belang voor de betalingsbalans van het land. Nu is het moeilijk om op korte termijn te zeggen, wat de verwachtingen in deze mogen zijn. Het jaar 1946 bijv. toonde een sterke stijging van premie-inkomens, maar de brandschades in de Verenigde Staten waren oorzaak, dat uiteindelijk deze afdeling een verlies boekte. Wat de resultaten over 1947 zijn, is nog niet bekend. Men bedenke echter, dat de ramp van Texas City alleen al een schade vertegenwoordigt van \$ 40 miljoen en de storm in de Verenigde Staten in September \$ 25 miljoen. Dezelfde ongunstige ontwikkeling vertoont de ongevallenverzekering, waar de schade aan eigendommen, door auto-ongelukken toegebracht, nu twee maal zo groot is als in 1941.

Deze gang van zaken is echter geen reden tot pessimisme, aldus „The Banker”, want het schadeverzekeringsbedrijf laat zich niet beoordelen naar de resultaten van een of twee jaar. Naast de export-drive is het Engeland's taak deze bron van inkomsten, die voor een belangrijk deel uit dollars bestaat, tot zo groot mogelijke ontwikkeling te brengen.

Het liquide goud- en dollarbezit van de landen buiten de Verenigde Staten wordt door de Financiële Commissie van de Amerikaanse Senaat, per 30 Juni 1947, geschat op ongeveer 19 milliard dollar. Het aandeel van het ster-

lingblok hierin bedraagt 4,2 milliard, van Sovjet-Rusland 2,55 milliard, van Zwitserland 1,751 milliard, van Turkije 1,5 milliard, van het Franse blok 1,16 milliard, van België/Luxemburg/Congo 0,853 milliard, van Nederland 0,434 milliard dollar.

De Franse filmindustrie produceerde vóór de oorlog, volgens „L'Economie” van 24 December jl., 120 à 140 films per jaar. In 1947 was het cijfer nauwelijks meer dan 70. Het gevolg was, dat vele studio's moesten worden gesloten. Een van de oorzaken van deze onbevredigende toestand was de concurrentie van buitenlandse, speciaal Amerikaanse films, waarvan de import in de periode 1 October 1946—1 October 1947 209 stuks bedroeg.

MEDEDELINGEN.

MEDEDELING VAN DE KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN VOOR ZUID-HOLLAND.

Bij de Handelsvoorlichtingsdienst van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland te Rotterdam is een exemplaar aanwezig van de Engelse tekst van de Algemene Overeenkomst over Tarieven en Handel, welke op 30 October jl. tot stand kwam, met de daarbij behorende lijsten van tarieven van invoerrechten. Men verwacht, dat de landen en groepen van landen, waarop genoemde lijsten betrekking hebben, de daarin vervatte invoerrechten uiterlijk 1 Juli 1948 zullen toepassen, terwijl dit voor Australië, België, Canada, Frankrijk, Luxemburg, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten geheel of gedeeltelijk reeds op 1 Januari 1948 het geval zal zijn. Nadere bijzonderheden hieromtrent zullen nog worden bekendgemaakt. De overeengekomen tarieven zullen, binnen het kader der Algemene Overeenkomst, drie jaren van kracht blijven.

Belanghebbenden kunnen desgewenst hierover bij bovengenoemde dienst nadere inlichtingen verkrijgen.

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES.

BOEKEN.

- Het Rijksbijdragen-stelsel*, Financiële verhouding tussen Rijk en Gemeenten, door Prof. Mr C. W. de Vries, N. Samsom N.V., Alphen aan de Rijn 1947, 64 blz.
- De leer van de kostprijs* door Prof. Dr. H. J. van der Schroeff, N.V. Uitg.-Mij. „Kosmos”, Amsterdam 1947, 431 blz., geb. f 23,50.
- De verplichtingen van de werkgever* door Mr W. C. L. van der Grinten, N. Samsom N.V., Alphen aan de Rijn 1947, 6e druk, 105 blz.
- Practische psychologie*, Deel I Algemene psychologie, door Drs J. Slikboer, 2e druk, H. E. Stenfert Kroese's, Uitg.-Mij. N.V., Leiden 1947, 308 blz. + bijlagen, f 10 ingen. Verschijnt in twee delen, niet afzonderlijk verkrijgbaar.
- Beurswetgeving*. Wettelijke regeling van effectenhandel, beurs- en emissiewezen. Proefschrift, door W. H. C. Schukking, J. B. Wolters' Uitg. Mij. N.V., Groningen 1947, 212 blz.
- Maatschappelijk Jaarboekje* met agenda. Uitg. „Vrij Nederland”, Amsterdam 1947, 335 blz., f 2,90.
- Gids voor de middenstand 1947*. Samengesteld door het Directoraat voor de Middenstand van het Ministerie van Economische Zaken. Uitg. Drukkerij Korthuis, 's-Gravenhage 1947, 267 blz. + bijlage.
- De hypotheekbank*. Haar wezen en hare waarde door J. van der Woud. Uitg. H. A. van Bottenburg N.V., Amsterdam 1947, 168 blz., ing. f 5,90, geb. f 6,90.

BROCHURES.

Algemene economie en bedrijfseconomie. Openbare les gegeven bij de aanvaarding van het ambt van lector

in de bedrijfshuishoudkunde aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool te Rotterdam op 16 October 1947, door Dr H. Thierry, uitg. G. W. van der Wiel & Co., Arnhem 1947, 30 blz., ingen. f 1,25.

Indonesië in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, (Januari 1946—September 1947), Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage October 1947, 115 blz. Ministerie van Buitenlandse Zaken No. 5.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

In de periode, welke sedert het afsluiten van het voorgaande overzicht is verstreken, gaf de geldmarkt vrijwel geen veranderingen te zien. In de marktdisconto's kwam geen wijziging, terwijl callgeld nog steeds $\frac{1}{2}$ pCt noteerde.

Door het feit, dat geblokkeerd schatkistpapier en geblokkeerde kasgeldleningen van niet-geldmarktinstellingen moeten aflopen, mag een verruiming van de liquiditeit der banken in de nabije toekomst worden verwacht. Wel zullen de banken ongetwijfeld trachten, de opengevallen plaatsen in te nemen, doch uiteraard alleen indien en voorzover hun liquiditeit dit gedooft. Aan de andere zijde zullen de inning der heffingen en het uitoefenen van de geprojecteerde opties bij de afwikkeling der geldsanering uiteraard weer geldmarktverkrappend werken, doch het valt nog niet te beoordelen, op welk tijdstip dit zal beginnen en welk tempo dit proces zal aannemen.

Het prijsverloop van claims Koninklijke toonde na de scherpe daling, die in het voorgaande overzicht werd aangegeven, weer een aanvankelijke stijging tot f 880 per 22 December jl., om daarna weer tot f 856 te dalen. De koersen van aandelen Koninklijke vertoonden een verloop, dat nagenoeg met de beweging der claimprijzen in overeenstemming was. Het koersverloop der overige aandelen gaf weinig belangrijke mutaties te zien. Alleen scheepvaartfondsen vertoonden een enigszins belangrijke stijging, vermoedelijk tengevolge van herbeleggingsvraag van buitenlandse zijde voor de opbrengst van hier te lande verkochte claims Koninklijke.

Ondanks het feit, dat de emissie Koninklijke zeer veel aandacht in beslag neemt, worden ook thans nog nieuwe emissies ter markt gebracht. Uit het verloop der claimprijzen valt op te maken, dat over het algemeen een vrij behoorlijke belangstelling hiervoor blijkt te bestaan. Naast de algemene geldruimte als gevolg van de deficitfinanciering der Overheid en het vrijkomen van vermogensgeld door liquidatie van buitenlands bezit, zal aan het overvloedige geldaanbod ter aandelenmarkt de omstandigheid wel niet vreemd zijn, dat er een zekere neiging bij particuliere beleggers valt te bespeuren om obligatiebeleggingen voor aandelen te verwisselen. Het obligatie-aanbod wordt al dan niet via conversies in belangrijke mate door institutionele beleggers opgenomen. Dit verschijnsel, dat zich vrijwel steeds voordoet in tijden van stijgende of op een relatief hoog niveau zich bevindende aandelenkoersen, wordt thans waarschijnlijk vooral gestimuleerd door de fiscale bepalingen, welke de inkomsten op beleggingen wel belastbaar stellen, doch niet het gerealiseerde vermogensaccres, indien deze realisatie althans niet binnen een jaar na verkrijging der effecten plaatsvindt.

	19 Dec. 1947	24 Dec. 1947
A. K. U.	166½	170½
v. Berkel's Patent	112 ¹ / ₈	110½
Lever Bros. Unil. C. v. A.	274	283½
Philips G. b. v. A.	342½	337
Koninklijke Petroleum	281	285½
H. A. L.	193	206½
N. S. U.	193	196½
H. V. A.	204	207½
Deli Mij C. v. A.	153½	156½
Amsterdam Rubber	142½	141½

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 22 December 1947.

Activa.			
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f	—) 5.000,—
	Bijbank	—	
	Agentsch.	5.000,—	
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. II, 1e lid, sub 3 van de Bankwet 1937 j ^o art. 4 van het Koninklijk besluit van 1 October 1945, Staatsblad No. F 204)	f	5.000,—)
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	f	2.000.000.000,—)
Beleningen:	f	148.567.607,53)
(incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand)	Bijbank	1.501.055,81)
	Agentsch.	9.309.849,17)
Op effecten, enz.	f	159.378.512,51)
Op goederen en celen	f	158.539.922,18 ^{*)})
	f	838.590,33)
Voorschotten aan het Rijk (art. 16 van de Bankwet 1937)	f	159.378.512,51 ^{*)})
Boekvoordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	f	1.500.000.000,—)
Munt en muntmateriaal:	f	608.371.178,20)
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f	608.371.178,20)
Zilveren munt, enz.	f	2.513.442,22)
Papier op het buitenland	f	178.579.000,—)
Tegood bij correspondenten in het buitenland	f	85.728.461,11)
Buitenlandse betaalmiddelen	f	5.029.749,35)
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	f	269.337.210,46)
Gebouwen en inventaris	f	80.458.195,91)
Diverse rekeningen	f	3.500.000,—)
	f	78.105.537,66)
	f	4.701.669.076,96)
Passiva.			
Kapitaal	f	20.000.000,—)
Reservefond	f	12.452.579,46)
Bijzondere reserves	f	32.247.868,69)
Pensioenfonds	f	16.908.058,34)
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	f	125.030.375,—)
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	f	2.561.017.115,—)
Bankassigaties in omloop	f	9.593,43)
Rekening-courant saldo's:	f	711.853.244,37)
's Rijks Schatkist:	f	711.853.244,37)
Geblokkeerde saldo's van banken	f	157.357.514,55)
Geblokkeerde saldo's van anderen	f	37.624.881,79)
Vrije saldo's	f	502.956.739,43)
Diverse rekeningen	f	1.409.792.380,14)
	f	124.211.106,90)
	f	4.701.669.076,96)

^{*)} Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —
^{*)} Waarvan aan Nederlands-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) 39.529.875,—
 Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten 147.627.037,50

BANK VAN ENGELAND.

(Voornaamste posten in millioenen ponden).

Data	Metaalvoorraad	Govt. debits and Govt. securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking, Dept.	Deposits		
						Other securities	Total	Public deposits
25 Dec. '46	0,2	1.449,1	1.450	1.428,2	22,1	346,5	10,3	278,9
3 Dec. '47	0,2	1.449,4	1.450	1.342,7	107,6	405,1	19,3	291,4
10 Dec. '47	0,2	1.449,3	1.450	1.353,4	96,8	406,1	18,9	294,2
17 Dec. '47	0,2	1.449,2	1.450	1.363,1	87,1	409,8	12,4	304,0

Data	Gouden en zilveren munten	Govt. securities	Other securities		Deposits		
			Disc. and advances	Securities	Total	Public deposits	Banken
25 Dec. '46	1,3	311,8	13,6	15,8	346,5	10,3	278,9
3 Dec. '47	1,3	292,4	2,7	19,0	405,1	19,3	291,4
10 Dec. '47	1,0	290,7	16,2	19,3	406,1	18,9	294,2
17 Dec. '47	0,6	316,4	4,9	18,9	409,8	12,4	304,0

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 29 December 1947.

Activa.			
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f	—) 5.000,—
	Bijbank	—	
	Agentsch.	5.000,—	
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. II, 1e lid, sub 3 van de Bankwet 1937 j ^o art. 4 van het Koninklijk besluit van 1 October 1945, Staatsblad No. F 204)	f	5.000,—)
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	f	2.000.000.000,—)
Beleningen:	f	142.363.525,30 ^{*)})
(incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand)	Bijbank	5.249.189,27)
	Agentsch.	12.522.570,—)
Op effecten, enz.	f	160.135.284,57)
Op goederen en celen	f	159.084.262,70 ^{*)})
	f	1.051.021,87)
Voorschotten aan het Rijk (art. 16 van de Bankwet 1937)	f	160.135.284,57 ^{*)})
Boekvoordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	f	1.500.000.000,—)
Munt en muntmateriaal:	f	608.372.454,31)
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f	608.372.454,31)
Zilveren munt, enz.	f	2.525.731,42)
Papier op het buitenland	f	180.770.400,—)
Tegood bij correspondenten in het buitenland	f	80.341.181,29)
Buitenlandse betaalmiddelen	f	5.053.299,50)
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	f	266.164.880,79)
Gebouwen en inventaris	f	80.759.164,71)
Diverse rekeningen	f	3.500.000,—)
	f	85.233.653,52)
	f	4.706.696.169,32)
Passiva.			
Kapitaal	f	20.000.000,—)
Reservefond	f	12.452.579,46)
Bijzondere reserves	f	32.247.868,69)
Pensioenfonds	f	16.909.711,24)
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	f	124.995.870,—)
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgiften)	f	3.010.487.780,—)
Bankassigaties in omloop	f	63.093,43)
Rekening-courant saldo's:	f	703.999.332,17)
's Rijks Schatkist:	f	703.999.332,17)
Geblokkeerde saldo's van banken	f	94.414.260,79)
Geblokkeerde saldo's van anderen	f	34.269.765,96)
Vrije saldo's	f	533.327.467,37)
Diverse rekeningen	f	1.366.010.826,29)
	f	123.528.440,21)
	f	4.706.696.169,32)

^{*)} Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —
^{*)} Waarvan aan Nederlands-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) 39.529.875,—
 Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten 149.863.410,50

ZWEEDSE RIJSBANK.

(Voornaamste posten in millioenen kronen).

Data	Metaal		Staatsfondsen		Saldo buitenland	Fondsen ter beschikking der staats-schuld	Promessen staats-schuld
	Goud	Overwaarde goud	Eigen	Vreemd			
31 Dec. 1946	839	532	1.544	504	284	94	182
29 Nov. 1947	222	141	2.564	449	167	94	182
6 Dec. 1947	230	146	2.575	440	177	94	182
15 Dec. 1947	232	147	2.688	456	162	94	182

Data	Biljetten in circulatie	- Deposito's					Regularisatie-rekening
		Direct opvraagbaar			45 dagen	Buitenlandse banken	
		Total	Staat	Banken			
31 Dec. 1946	2.877	875	706	94	230	174	7
29 Nov. 1947	2.702	864	567	233	162	153	4
6 Dec. 1947	2.651	925	539	312	162	159	4
15 Dec. 1947	2.699	1.049	639	338	162	165	4

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegoeet bij corresp. in het buitenland en buitenlandse betaalmiddelen	Wissels, prom. enz. en open marktpapier	Beleningen
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.816	103	153.109
17 Nov. '47	506.524	187.387	85.766	18	152.557
24 " '47	591.791	181.514	76.504	23	151.098
1 Dec. '47	611.087	184.291	70.511	6	154.075
8 " '47	610.807	181.941	83.817	6	148.249
15 " '47	610.849	184.131	69.479	5	148.316
22 " '47	610.885	178.579	90.758	5	159.379
29 " '47	610.898	180.770	85.394	5	160.135

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldo in rekening-courant			
		's Rijks Schatkist	Geblokkeerde saldi van banken	Geblokkeerde saldi van anderen	Vrije saldi
30 Dec. '46	2.744.151	1.099.855	90.071	43.706	590.158
17 Nov. '47	2.865.744	879.935	88.923	38.003	469.399
24 " '47	2.877.864	804.569	87.073	38.328	506.267
1 Dec. '47	2.942.935	713.290	92.089	43.712	545.387
8 " '47	2.917.724	761.269	140.868	41.308	484.019
15 " '47	2.903.344	742.923	150.723	43.420	498.415
22 " '47	2.961.017	711.853	157.358	37.625	502.957
29 " '47	3.010.488	703.999	94.414	34.270	533.327

NATIONALE BANK VAN BELGIË.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Totaal van de goud voorraad ¹⁾	Buitenlandse deviezen	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel en pasmunt	Vorderingen op de Staat
26 Dec. 1946	32.226	5.648	4.953	214	698	49.158
20 Nov. 1947	26.513	12.754	4.778	963	742	52.127
27 " 1947	26.003	12.748	4.865	783	747	52.937
4 Dec. 1947	25.437	13.190	5.425	614	702	53.011
11 " 1947	26.083	12.437	4.995	592	735	52.597
18 " 1947	26.476	12.049	5.395	655	770	51.702
23 " 1947	26.118	12.414	5.509	748	775	52.172

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa ²⁾	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi		Besluitwet van 6 Oct. '44 ³⁾
				van de Schatkist	van anderen	
26 Dec. 1946	637	159.377	72.165	1	4.482	614
20 Nov. 1947	637	165.349	78.682	5	4.814	507
27 " 1947	637	165.698	78.472	4	5.311	504
4 Dec. 1947	637	166.192	78.891	3	5.402	503
11 " 1947	637	165.343	78.235	5	5.127	503
18 " 1947	637	165.121	77.748	2	5.161	501
23 " 1947	637	165.657	78.042	4	5.577	501

- 1) Waarvan 10.493 miljoen francs onbeschikbaar goudsaldo na herwaardering van de goudvoorraad (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).
2) Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel“, ten bedrage van 64.597 miljoen francs.
3) Deze post omvat: oude biljetten over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

FEDERAL RESERVE BANKS.
(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt securities
	Totaal	Gouderificaten		
31 Dec. 1946	18.381	17.587	268	23.350
28 Nov. 1947	21.343	20.660	263	22.239
4 Dec. 1947	21.418	20.734	251	22.120
11 Dec. 1947	21.451	20.767	252	21.985

Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt.	Memberbanks
31 Dec. 1946	24.945	17.353	393	16.139
28 Nov. 1947	24.536	19.404	1.314	17.121
4 Dec. 1947	24.706	19.280	1.256	17.039
11 Dec. 1947	24.761	19.057	934	17.132

BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
4 Dec. 1947	55.173	197.529	125.042	128.200	426.000
11 Dec. 1947	55.173	201.804	125.042	124.700	426.000
18 Dec. 1947	55.173	191.466	125.042	135.900	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.458	765	62.693
4 Dec. 1947	898.935	87.207	829	83.294
11 Dec. 1947	897.243	80.465	829	78.621
18 Dec. 1947	891.900	81.594	805	79.492

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.

Data	Metaalvoorraad	Buitenswissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in omloop	Andere crediten
31 Dec. 1946	4.949,9	158,0	238,7	52,7	4.090,7	1.113,7
29 Nov. 1947	5.298,0	77,4	190,0	48,9	4.202,2	1.123,0
6 Dec. 1947	5.241,6	118,6	207,7	49,2	4.147,6	1.167,1
15 Dec. 1947	5.255,3	112,4	229,8	49,3	4.144,7	1.215,2

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vorderingen	15 Dec. 1947	6 Dec. 1947
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederl. Bank N.V.	f 742.922.804,92	f 738.121.741,97
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	„ 357.714,20	„ 913.289,31
Kasvorderingen wegens creditverstreking aan het buitenland	—	—
Daggeldlening tegen onderpand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	„ 364.815.324,44	„ 363.878.943,93
Voorschotten op ultimo Nov., resp. Oct. 1947 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	„ 60.293.298,37	„ 61.048.086,65
Vordering in rek.-courant op: Nederlands-Indië	„ 718.960.307,22	„ 722.787.550,12
Suriname	„ 31.519.630,01	„ 31.519.630,01
Curacao	„ 2.684.571,51	„ 2.584.571,51
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	—	—
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en instellingen	„ 206.887.343,70	„ 201.767.350,—
Verplichtingen		
Voorschot door De Nederl. Bank N.V. verstrekt	—	—
Voorschot door De Nederlandsche Bank N.V. in rekening-courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	f 1291.708.800,—	f 1287.908.800,—
Schatkistbiljetten in omloop	—	—
Schatkistpromessen bij De Nederlandsche Bank N.V. ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„ 2.000.000.000,—	„ 2.000.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank N.V. is geplaatst nihil) 16.487,6 m/m w.o. garantie Bretton Woods f 742 mill.	„ 5745.600.000,—	„ 5723.200.000,—
Daggeldleningen	—	—
Muntbiljetten in omloop	„ 145.795.097,50	„ 147.282.489,—
Schuld op ultimo Nov., resp. Oct. 1947 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	—	—
Schuld in rek.-courant aan: Nederlands-Indië	—	—
Suriname	—	—
Curacao	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	„ 8.875.101,03	„ 9.739.067,26
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	„ 403.976.540,44	„ 473.551.887,14
Andere staatsbedrijven	„ 5.433.888,06	„ 5.433.888,06
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	„ 2.999.522.653,01	„ 3.055.210.853,01

VERKEER EN VERVOER IN NEDERLAND.

Omschrijving	Eenheid	Maandgem. 1938	Juni 1947	Juli 1947	Aug. 1947	Sept. 1947	Oct. 1947
Indexcijfer vervoer wilde binnenvaart		100	159	146	155	142	166
Vervoer wilde binnenvaart	1.000 t.	917	1.454	1.340	1.422	1.302	1.521
waarvan brandstoffen		260	420	441	385	390	356
Wilde binnenvaart, prestatie	mill. t/km	127	202	199	169	189	203
Indexcijfer eigen vervoer to water		100	132	123	100	110	
Eigen vervoer te water	1.000 t.	600	794	738	600	659	
Idem, prestatie	mill. t/km	45	53	54	45	50	
Indexcijfer Internat. binnenvaart (laadverm.)		100	41	42	42	44	44
Binnengekomen schepen	Aantal	6.146	1.777	2.193	2.485	2.580	2.750
Laadvermogen	1.000 t.	3.572	964	1.122	1.133	1.123	1.274
Lading		2.092	405	434	515	428	473
waarvan onder: Nederlandse vlag	"	1.566	316	347	425	364	409
" " Belgische vlag	"	126	85	80	82	59	60
Vertrokken schepen	Aantal	6.082	2.051	2.376	2.544	2.824	2.657
Laadvermogen	1.000 t.	3.494	1.152	1.251	1.147	1.224	1.253
Lading	"	2.252	623	703	565	380	352
waarvan onder: Nederlandse vlag	"	1.559	488	524	405	286	251
" " Belgische vlag	"	229	90	112	105	66	84
Schepen in "doorvaart	Aantal	2.144	1.416	1.360	1.448	1.614	1.590
Laadvermogen	1.000 t.	1.427	1.024	919	986	1.005	952
Lading	"	1.051	590	508	500	360	322
waarvan onder: Nederlandse vlag	"	199	189	162	152	118	105
" " Belgische vlag	"	544	291	267	276	187	180
Indexcijfer zeevaart (inhoud)		100	44	47	50	45	42
Binnengekomen zeeschepen	Aantal	1.758	836	906	958	846	810
Bruto inhoud	1.000 R.T.	4.416	1.965	2.000	2.191	1.932	1.867
Idem, alleen geladen schepen	"	3.834	1.808	1.869	2.070	1.726	1.692
waarvan in lijnvaart	"	888	888	972	1.136	1.061	1.087
Vertrokken zeeschepen	Aantal	1.738	803	908	922	857	742
Bruto inhoud	1.000 R.T.	4.418	1.903	2.173	2.230	2.055	1.860
Idem, alleen geladen schepen	"	3.216	1.099	1.333	1.342	1.285	1.319
waarvan in lijnvaart	"	868	868	1.017	1.096	1.074	1.060
Goederenverkeer ter zee:							
Gelost bij invoer	1.000 t.	1.018	1.386	1.316	940	1.003	910
" " doorvoer	"	1.738	234	427	376	232	103
Geladen bij uitvoer	"	484	139	145	177	157	178
" " doorvoer	"	1.421	142	183	168	176	209
Indexcijfer goederenvervoer Ned. Spoorwegen		100	99	109	100*	118*	139*
Goederenvervoer Ned. Spoorwegen, totaal	1.000 t.	1.207	1.199	1.321	1.210*	1.419*	1.675*
waarvan grensoverschrijdend		412	198	194*	218*	252*	325*
Reizigerskilometers Ned. Spoorwegen	1 miljoen	242	510	597	747*	545*	493*
Tramwegen, vervoerde reizigers	1 miljoen	21,2	45,2	47,9	51,0	45,9	
Interloc. autobusdiensten; vervoerde reizigers	"	5,7	14,2	15,8	17,9		
Locale autobusdiensten; vervoerde reizigers	"	4,4	8,5	9,4	10,5		
Indexcijfer verkeer op de rijkswegen		100	149	157	170	162	161
Slachtoffers verkeersongevallen:							
Overleden	Aantal	65	86	78	97	93	86*
Ernstig gewond	"	368	612	716	677	677	703*
Licht gewond	"	918	665	708	683	706	588*
Indexcijfers:							
Overleden		100	132	120	149	143	132*
Ernstig gewond		100	166	195	184	184	191*
Licht gewond		100	72	77	74	77	64*

1) Bunkermateriaal e.d. niet inbegrepen.

*) Voorlopig cijfer.

STATISTIEK VAN DE NEDERLANDSE KOOPVAARDIJVLOOT.

1. Ontwikkeling van de samenstelling der Nederlandse zeevloot¹⁾

Stand op 31 Dec.	Totaal				Passagiersschepen			Vrachtschepen			Tankschepen			Stoom- sleepboten		Motor- sleepboten		Aannemers- materiaal	
	aantal	index	1.000 reg.t.br.	index	aantal	1.000 reg.t.br.	% stoom	aantal	1.000 reg.t.br.	% stoom	aantal	1.000 reg.t.br.	% stoom	aantal	1.000 reg.t.br.	aantal	1.000 reg.t.br.	aantal	1.000 reg.t.br.
1913	787	100	1.149	100	48	261	99,9	643	824	92,5	18	50	90,1	51	8	—	—	27	5
1920	836	106	1.656	144	69	407	100	647	1.119	96,1	18	52	62,6	68	12	1	0	33	7
1925	889	113	2.219	193	61	430	93,1	682	1.689	97,0	24	96	55,8	82	15	1	0	39	9
1930	902	115	2.454	214	95	744	66,8	665	1.499	91,5	39	179	39,1	67	13	2	0	34	19
1935	823	105	1.950	170	77	645	49,4	618	991	78,4	58	291	16,8	49	9	1	1	20	12
1939	992	126	2.360	205	84	757	47,3	746	1.128	66,3	85	451	10,7	39	8	9	3	29	15
1946	812	103	1.694	147	24	236	44,2	622	1.142	55,4	54	236	8,2	43	6	14	3	55	20

2. Leeftijdsofbouw der Nederlandse zeevloot¹⁾.

Schip gebouwd:	Toestand op 31 Dec. 1946.			
	Schepen		Inhoud	
	aantal	%	reg.t. bruto	%
vóór 1900	16	2,0	3.019	0,2
1900—1919	106	13,1	109.279	6,5
1920—1924	83	10,3	237.242	14,0
1925—1929	118	14,5	181.274	10,7
1930—1934	122	15,0	197.310	11,6
1935—1939	225	27,7	452.647	26,7
1940—1944	100	12,3	362.192	21,4
1945	9	1,1	44.369	2,6
1946	27	3,3	105.413	6,2
Onbekend	6	0,7	1.169	0,1
Totaal 31 Dec. '46	812	100	1.693.884	100

3. De totale koopvaardijvloot onder Nederl. vlag in 1939 en 1946.

Zeebrief van:	31 Dec. 1939		31 Dec. 1946	
	aantal	reg.t. br.	aantal	reg.t. br.
Nederland	992	2.360.388	812	1.693.884
Ned.-Indië	187	427.845	155	281.753
Curacao	49	104.763	71	121.274
Suriname	2	1.102	2	1.102
Totaal	1.230	2.894.098	1.040	2.098.013
waarvan:				
sleepboten en aannemersmateriaal	77	25.285	112	29.897
koopvaardijochepen	1.153	2.868.813	928	2.068.116

1) Alleen de schepen met Nederlandse zeebrief.
Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek.

WERKLOOSHEID IN NEDERLAND ¹⁾.

Maand	Werklozen ²⁾	Wachtgelders ³⁾ (raming)
29 Juni 1946	112.622	201.400
30 Juni 1946	45.953	7.800
31 Mrt 1947	48.300 ³⁾	5.200
30 April 1947	31.000	3.400
31 Mei 1947	24.100	2.500
30 Juni 1947	19.700	1.800
31 Juli 1947	18.800	1.300
31 Aug. 1947	20.200	1.200
30 Sept. 1947	21.600	900
31 Oct. 1947	22.400	1.000
29 Nov. 1947	24.600	1.200

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“.
²⁾ Gegevens van de arbeidsbureaux.
³⁾ Bovendien 28.900 vorstwerklozen uit het vrije bedrijf.

INDEXCIJFERS VAN LONEN VOLGENS REGELINGEN IN NEDERLAND ¹⁾.

Juni 1938/ Juni 1939 = 100	Nijverheid ²⁾	Landbouw ³⁾	Nijverheid en landbouw
Aug. 1939	101	100	101
Mei 1945	116	190	126
Apr. 1947	165,6	240,6	176,1
Mei 1947	165,3	240,6	175,8
Juni 1947	165,2	243,9	176,2
Juli 1947	166,4 ⁴⁾	243,9	177,3 ⁴⁾
Aug. 1947	166,6 ⁴⁾	243,9	177,4 ⁴⁾
Sept. 1947	169,0 ⁴⁾	243,9	179,5 ⁴⁾
Oct. 1947	170,9 ⁴⁾	243,9	181,1 ⁴⁾
Nov. 1947	170,9 ⁴⁾	243,9	181,1 ⁴⁾

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“; in de indexcijfers zijn de uitkeringen krachtens de Kinderbijslagwet niet begrepen.
²⁾ Gemiddelden 24 bedrijfstakken.
³⁾ Akkerbouw en veehouderij.
⁴⁾ Voorlopige cijfers.
⁵⁾ Verhoging lonen textielindustrie, gedeeltelijk als compensatie voor aftrek pensioenpremie.

MAANDCIJFERS.

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE VIER NEDERLANDSE GROTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSE BEDRIJF VAN DE NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ.

(In miljoenen guldens)	Nederl. Banken		Nederl. Banken en Ned. Handel-Mij.	
	31 Oct. 1947	30 Nov. 1947	31 Oct. 1947	30 Nov. 1947
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleningen, Ned. schatkistpapier	62 2317	114 2322	71 2834	131 2845
	2379	2436	2905	2976
Ander overheidspapier	32	32	70	71
Wissels	3	4	5	5
Bankiers in binnen- en buitenland	90	85	141	135
Prolong. en voorsch. tegen effecten	34	34	46	46
	159	155	262	257
Debiteuren	389	396	474	479
Effecten en syndicaten	10	10	16	16
Deelnemingen (incl. voorschotten)	32	32	44	43
	431	438	534	538
Gebouwen	12	12	17	17
Diverse rekeningen	—	—	—	—
Belegde bestemmingsreserven	1	1	1	1
	2982	3042	3719	3789
Passiva:				
Crediteuren	2450	2520	3073	3146
Wissels	—	—	—	—
Deposito's op termijn	177	176	214	220
Kassiers en genom. daggeld.	10	—	10	—
Diverse rekeningen	94	95	119	119
Bestemmingsreserven	1	1	1	1
	2732	2792	3417	3487
Aandelenkapitaal	170	170	210	210
Reserve	80	80	92	92
	2982	3042	3719	3789

GOEDPRODUCTIE ¹⁾.

(in 1.000 dollars van circa \$ 35 per ounce fijn).

Jaar	Zuid-Afrika	Veren. Staten ²⁾	Canada ³⁾	Australië ⁴⁾	Totaal gerapporteerd ⁵⁾
1939	448.753	196.391	178.303	56.182	1.020.297
1940	491.628	210.109	185.890	55.878	1.094.264
1941	504.268	209.175	187.081	51.039	1.089.395
1942	494.439	130.963	169.446	42.525	966.132
1943	448.153	48.803	127.796	28.560	760.527
1944	429.787	35.778	102.302	16.310	682.061
1945	427.862	32.511	92.794	16.450	645.323
1946	417.647	56.890	93.994	21.595	668.973
1947 Jan.	34.021	7.612	8.195	2.205	58.127
Febr.	19.965	5.483	7.806	1.820	41.044
Maart	28.665	5.200	9.235	1.820	51.824
April	31.824	6.246	8.921	1.820	55.412
Mei	35.308	7.220	9.412	1.785	59.738
Juni	33.984	6.117	9.418	1.890	57.215
Juli	35.396	7.319	9.149	—	—
Aug.	34.875	7.033	—	—	—

¹⁾ Ontleend aan: „Federal Reserve Bulletin” van November 1947.
²⁾ Exclusief Sovjet Rusland.
³⁾ Inclusief Philippijnen. Jaarcijfers: „U.S. Mint”. De jaarcijfers zijn schattingen van de „U.S. Mint”; de maandcijfers schattingen van het „American Bureau of Metal Statistics”. Voor 1945 is het totaal van de maandcijfers van het „American Bureau of Metal Statistics” gelijk gemaakt aan het jaarcijfer van de „U.S. Mint”.
⁴⁾ Te beginnen met 1945 zijn de Canadese cijfers onderhevig aan eventuele officiële revisie.
⁵⁾ Te beginnen met Dec. 1941 werden de gegevens verschaft door het „American Bureau of Metal Statistics”. Voor de periode Dec. 1941—Dec. 1943 hebben de cijfers betrekking op Australië: van Jan. 1944 af alleen op West-Australië.

KAPITAALBEWEGING VAN NEDERLAND NAAR DE VERENIGDE STATEN SINDS BEGIN 1935 ¹⁾.

(in miljoenen dollars).

Gedurende	Vermeerdering Ned. banksaldi in de V. S.	Vermindering Am. banksaldi in Nederland	Saldo Ned. aankopen van niet-Amerik. effecten in bezit v. d. V. S.	Saldo Ned. aankopen van Amer. effecten	Saldo stijging v. Nederl. saldi bij „brokers” in de Ver. Staten	Netto Ned. kap. beweging naar de V. S. (totaal)
1935	55,7	— 0,4	7,4	50,5	1,3	114,5
1936	10,2	— 2,9	3,0	107,1	— 2,2	115,2
1937	10,4	— 1,1	10,8	56,2	5,9	82,2
1938	11,6	— 1,2	6,1	1,7	1,8	16,7
1939	103,0	— 18,5	2,1	15,6	2,5	141,7
1940	30,6	— 4,8	1,6	5,5	4,1	— 14,7
1941	40,7	— 0,1	0,5	3,5	4,2	8,8
1942	9,0	— 0,5	0,1	0,2	— 0,1	9,6
1943	6,7	— 0,2	1,4	3,0	2,4	13,7
1944	16,4	— 0,0	0,6	— 0,9	2,4	18,5
1945	71,9	— 36,0	— 0,6	5,5	3,7	33,5
1946	56,8	— 114,6	— 7,0	26,5	— 8,5	— 213,3
1e helft '47	15,6	— 101,9	— 24,3	48,6	0,7	14,1
Totaal:	192,6	— 30,4	1,7	158,4	18,2	340,5

¹⁾ Bewerkt naar de statistieken in het „Federal Reserve Bulletin”. Een — teken betekent een tegengestelde beweging aan die der in de hoofden van de kolommen vermeld. Daar de beginstand per begin 1935 niet bekend is, stellen de cijfers alleen een beweging en geen stand op een bepaalde datum voor.

INLEGGINGEN EN TERUGBETALINGEN OP PARTICULIERE SPAARBOEKJES BIJ DE ALGEMEENE SPAAR- EN LIJFRENTEKAS IN BELGIË ¹⁾.

(in duizenden francs)

Tijdvak	Inleggingen	Terugbetalingen	Saldo	Tegoed der inleggers aan het einde van het tijdvak ²⁾
1938	3.331.391	3.496.925	— 165.534	12.670.559
1946 ³⁾	5.087.784	3.800.354	1.287.430	19.832.737
1947 Januari	621.541	263.882	357.659	21.044.396 ⁴⁾
Februari	878.350	425.706	452.644	21.497.040
Maart	673.360	387.866	285.494	21.782.534
April	561.287	423.335	137.952	21.920.486
Mei	435.347	397.832	37.515	21.958.001
Juni	511.311	455.638	55.673	22.013.674
Juli	598.445	480.587	117.858	22.131.532
Augustus	545.504	386.402	159.102	22.290.634
September	580.403	365.898	214.505	22.505.139
October	647.343	389.953	257.390	22.762.529
November	556.266	341.954	214.312	22.976.841

¹⁾ Bron: „Studiën van de Algemeene Spaar- en Lijfrentekas”.
²⁾ Op het einde van het jaar inclusief gekapitaliseerde interest van het dienstjaar.
³⁾ Van 1946 af voorlopige cijfers.
⁴⁾ Van Januari af inclusief inkoop van obligatiën van de Munt-saneringslening ad fr.854.000.000.

Vacatures

Grote ijzerwerkende industrie in het Zuiden des lands vraagt een

leidende figuur

voor bedrijfseconomische en organisatorische werkzaamheden. Gedacht wordt aan een economisch drs. of een ingenieur met economische belangstelling.

Spoedige indiensttreding gewenst. Uitvoerige handgeschreven sollicitaties binnen een week na plaatsing dezer annonce onder no. ESB 1090, bur. v. d. blad, postbus 42, Schiedam.

Industriële Bedrijfsorganisatie vraagt

medewerker

voor economische en financiële aangelegenheden, bij voorkeur academisch gevormd. Brieven onder no. 2827 Adv. Bureau van Waesberge, Banierstraat 1, R'dam.

GROTE NEDERLANDSE ONDERNEMING, werkzaam over de gehele wereld, vraagt een

chef van de administratie

Vereist zijn: grondige praktische en theoretische kennis van moderne administratiemethoden, o.a. Hollerith, en ervaring in het leiding geven aan een zeer groot personeel.

Sollicitaties, met uitvoerige gegevens onder no. 6392 aan Smit's Advies- en Service Bureau, Herengracht 442, Amsterdam-C.

DIRECTEUR

gevraagd voor een sinds meer dan 40 jaren bestaande Nederlandse onderneming van algemeen nut (exploitatie ener geneeskundige bron), gelegen in een landelijke streek van Zuid-Duitsland.

De voorkeur genieten zij, die ouder dan 35 jaren zijnde, economisch geschoold en reeds enige jaren in een leidende functie in Duitsland gewerkt hebben. Ambtswoning aanwezig.

Indiensttreding in de loop van 1948.

Brieven met uitvoerige inlichtingen en gelijkend portret onder no. ESB 1094, bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

GROOTHANDEL

Weekblad voor de

Internationale Handel

Exclusieve berichtgeving!

VRAAGT PROEFNUMMER

H. A. M. ROELANTS - SCHIEDAM

Bij de Ned. Amerik. K. v. K., de Lairessestr. 13, Amsterdam, verscheen publicatie nr. 1:

Netherlands Law Digest

door Mr E. H. VON BAUMHAUER,

tot Augustus 1947 bijgewerkt overzicht van het Nederlandsche Recht ter vergemakkelijking van oriëntatie van buitenlandsche relaties daaromtrent. Idem nr. 2:

Nederlandsch crediet in de U.S.A.

door Dr A. E. VON SAHER.

Beide à f 2.50 per stuk met 50 pCt. reductie voor (a.s.) leden der Kamer.

Moderne bedrijfsadministratie

Vraagt prospectus en proefles
bij het bekende

INSTITUUT M. B. A. - ROTTERDAM

Opgericht in 1942 (Erkend door Inspectie Schriftelijk Onderwijs)

Vele geslaagden - Secretariaat: Postbus 800, Rotterdam

Vroeger Beursgebouw Kamer 321

Een leidinggevende functie

in het bedrijfsleven vereist een ruim inzicht in het economisch gebeuren. Dit verkrijgt U door onder leiding van academisch gevormde docenten de schriftelijke opleiding

M. O. Economie

te volgen met of zonder examendoel.

Voor hen die deze studie te tijdrovend of te uitgebreid vinden, organiseren wij reeds jarenlang een tweetal speciale cursussen, nl.

beknpte leergang der economie

en

handelseconomie

Een uitvoerige prospectus voor de leergang, waarin U belang stelt, wordt U op aanvraag vrijblijvend toegezonden.

De Leidsche Onderwijsinstellingen

erkend door de Inspectie voor het Schriftelijk Onderwijs
Johan de Wittstraat 396-400 - Leiden

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

BEWARING VAN
KOFFERS, SCHILDERIEN, ENZ

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

